

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August,
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VIII.

Sept.—Dec. 1919.

Nr. 13—20.

SUMARUL:

REDACTIA: Consacrarea Părintelui Metropolit Vasile.

Dr. IOAN BĂLAN: „Nep practicantii”.

IOAN GEORGESCU: La centralizarea Seminarilor.

ARITON M. POPA: Isus instituie sf. Euharistie.

ÎNSEMNĂRI: Fraților, nu părăsiți satele (Ghedeon). Internate pentru studenții săraci de țărani (Senior).

RUBRICĂ PASTORALĂ: Ectenia cea mare (Iosif Sângeorgean).

CRONICĂ: Alexandru Vlahuță (y). Iezuiții francezi în războiul mondial (r.). 30 ani dela moartea lui Ion Creangă (z.). Moartea lui E. Haeckel (x). La alții și la noi (ig.).

CĂRȚI ȘI REVISTE: Mariu Theodorian—Canada. În cumpănă (ig.)
Pintera Amos Traian. Glosar de cuvinte. Corneliu Moldovan. Fluturii (ig.).

TELEFON:

Bla j.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 7—20.

CULTURA CRESTINĂ

APARE CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 30; Pe 1/2 an: cor. 15; In Rom. veche: lei 30 Numărul: 2 corbăne</p>	<p>REDACTIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Rojianu, Dr. Alexandru Ni- colescu și Dr. Ioan Căltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: „Cultura Creștină”, BLAJ.</p>
--	--	---

Consacrarea Părintelui Metropolit Vasile.

Capitul metropolitan cu datul 25 Decembrie a. e. vestește cu bucurie, că la Anul-nou, 1920, în ziua celui dintre Sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare, episcopul Cēsareei Capadocii, se va consacra intru episcop Metropolitul de Alba-Iulia și Făgăraș, Păr. canonic Dr. VASILE SUCIU, cu numirea căruia de Metropolit ne-am ocupat în Nr. 11—12.

È primul caz în istoria unirii noastre cu Roma, că un fiu de țaran, cum e Păr. Vasile, să urce deodată treapta înaltă a Metropoliei, e primul caz, că Blajul asistă la consacrarea propriului său episcop și hirotonia arhierescă a Metropolitului nostru e prima în România mare. Imprejurările acestea și deosebit calitățile noului Dignitar înalt bisericesc vor face, ca orașul cu nume mare, dela îmbinarea Târnavelor, să îmbrace, cu mai mare bucurie că oricând, haina de sărbătoare și să găzduiască cu sinceră dragoste oaspeții distinși, cari vor alerga din toate părțile pentru decorul actului mareț al consacrării. Acel act solemn va zguduî inimile tuturor, cari înțeleg însemnătatea și greutatea apostolizei arhieresti, pentru care motiv mai ales vor ruga pe bunul Dumnezeu, să dăruiască pe arhiepiscopul VASILE sfințelor sale biserici în pace, întreg onorat, sănătos, intru zile îndelungate, ca cu întregul dar al

sfinței preoții, ce-l primește, drept să îndrepte cuvântul adevărului. Să cerem aceasta dela Părintele ceresc cu toții, fiindcă numai un om cu astfel de însușiri, numai un bărbat cu concepții mari și cu o inimă înfierbântată de dragostea lui Dumnezeu va putea aduna în jurul său după un riguros discernament, muncitorii harnici, cari să îndrepte multe rele pricinuite de războiu și să contribuie la înflorirea bisericii și la întărirea patriei noastre.

Evenimentele petrecute și cari se mai petrec încă, neliniștind lumea, pe zi ce merge, vor dovedi tot mai limpede și mai convingător, că omenimea, dacă nu voiește să seucidă, trebuie să se întoarcă la principile, desconsiderate încă, ale religiunii lui Hristos și că acele, ca sarea cea bună, au să pătrundă vieța și așezămintele culturale ale popoarelor. Atunci se va convinge bărbatul de stat, că creștinismul este temelul adevărat al celui mai curat patriotism și izvorul nesecat al jertfelor, pe cari le poate aduce numai dragostea neinteresată, iar socialistul va înțelege importanța raporturilor curate familiare, trebuința unirii între clasele societății, între cârmuitori și cârmuiți, cum și însemnătatea higienică a moravurilor bune, ce le pretinde legea Domnului.

Pentru opera aceasta îl indică pe Păr. Metropolit darurile bogate sacramentale, ce le primește în hirotonie, pe cari nu le va nesocoti, cum n'a nesocotit nici talenții frumoși intelectuali, cu cari l-a încărcat Dumnezeu. La aceasta îl reclamă poziția înaltă, ce o ocupă, unde îl văd cu toții și de unde i se va asculta cu pietate fiecare cuvânt, ce-l va rosti pentru mărirea lui Dumnezeu și pentru binele sufletesc și trupesc al sutelor de mii de credincioși, pe cari îi are în corabia, ce o va conduce cu mână tare, cu tact, cu înțelepciune și cu toată răbdarea, ce o cer mai ales timpurile de grele încercări.

Avem încrederea, că Păr. metropolit VASILE prin grija de preoți și de fiii spirituali, prin o judecată limpede, prin atențiunea, ce o va arăta tuturor instituțiilor, va adăuga mult la prestigiul bisericii noastre, făcând mai intimă alipirea de ea a credincio-

șilor, storcând stima celor de altă credință și lăbind convingerea, că mântuirea, viața frumoasă și mărirea patriei noastre va veni dela această biserică.

Biserica noastră are rolul însemnat, uneori și ingrat, ce e drept, de mijlocitor între apus și răsărit și sperăm, că va fi și mijlocitoarea păcii și a bunei înțelegeri între diferitele neamuri, cari locuiesc împreună cu noi în România mare. Capul ei luminat va ști alege momentul, în care să înceapă acțiunea binecuvântată pentru întronizarea și statornicirea păcii între toate neamurile și confesiunile din țară, cari mărturisesc pe Hristos. Succesul unei astfel de cruciate sfinte nu va întârzi, formând chiagul consolidării noastre interne și atmosfera cea mai prielnică pentru progresul statului nostru pe toate terenele.

Între aceia, cari în ziua consacării vor ruga pe Dumnezeu milelor pentru noul Metropolit, vor fi sutele de prunci fără tata, fără mamă și fără avere, cari cu recunoștință își vor ridica mâinile și inimele spre ceriu, mulțămind lui Dumnezeu, că în Capul bisericii noastre le-a dat un părinte bun; pentru el vor cere sănătate și viață îndelungată, ca cu toată puterea minții și a inimei sale să poată servi lui Dumnezeu, bisericii, neamului, patriei și tuturor săracilor. Și Dumnezeu va ascultă rugăciunea lor și rugăciunile noastre!

Salve, Stăpâne! Binecuvântarea Domnului să nu Te părăsiască nici când.

Redacția.

„Nepracticanții“.

Clerul francez, pe care putem să-l cunoaștem mai bine, din publicațiunile, ce ajung la noi, căci cunoștința cu Italia încă nu e reluată, a fost mobilizată în număr de câteva zeci de mii. Intors acasă el își pune pe hârtie ideile, cari i-au scânteiat în hora obuzelor și caută soluții pentru vindecarea relelor constatate în mijlocul tovarășilor de arme. Guvernul francez de astăzi nu mai pare a fi cel de ieri: prigonitorul bisericii catolice, căci minoritățile protestante și judaice se bucură în Franța de mai multe drepturi, deși nu sunt nici a 40-a parte din populația catolică. S'ar părea, că acest guvern începe o politică nouă, a unei separațiuni indiferente față de

orice religione pozitivă, ca și când ar zice: eu, Statul, nu mă sinchisesc de nici un fel de credință: crează fiștecare, după cum li convine și-și aranjeze fiecare credință casa sa pe plac. Alta era atitudinea guvernului la începutul războiului, însușindu-și amendamentul lui Sixt Qéniq, care trimitea, în foc, în girul combatanților, să nu zicem tocmai carne de tun, aproape pe toți soldații-preoți și călugări. Oameni aceștia s'au dus cu voie bună. Călugări, cari au fost expulsați din țara lor pentru că nu au voit să desbrace haina religiei lor, au alergat din celea mai mari depărțări la strigătul de chemare al patriei, deși nu erau datori, doar datoria e numai acolo, unde sunt și drepturi; jus et officium sunt correlativa. Mulți dintre ei au îngrășat cu sângele lor pământul seormonit de obuzele germane, și aproape toți au fost decorați pentru îndrăznețele lor vitejii. Monopera guvernului a adus bisericii cele mai mari foloase.

Sângele rece, cu care își făceau acești oameni datoria în decursul luptelor celor mai crâncene; purtarea lor de camarazi; viața lor, cunoscută de aproape, care s'a prezentat altfel, decum o descriau anumiți autori: și mai pe sus de toate: ajutorul sufletesc, așa de puternic, dat în cele mai grele momente ale vieții, au făcut ca preoții și călugării bisericii catolice să aibă un foarte mare ascendent asupra camarazilor de arme, dela general și până la cel din urmă infanterist. O mulțime de oameni, cari până ieri erau indiferenți față de credința lor și nu voiau nici să auză de biserică, au început a practica preceptele religioase. S'a văzut, în mijlocul celei mai serioase încercări, la care a fost expusă Franța, că poporul ei e cu totul altfel, decum se credeă, mult mai bun și mai cu inimă față de cele sfinte. Dacă mai sunt atâția din clasa cultă, cari se țin departe de biserică, răul nu trebuie dat uitării, căci se găsește remediu. Preoțimea întoarsă din tranșee, publicându-și memoriile, discută și chestiunea așa de arzătoare a acestor non-pratiquants, și revistele, ca și gazetele, își ofer bucuros paginile pentru a căuta soluția, remediat acestel boli sufletesti.

Nepracticanții, ca să întrebuișăm și noi o vorbă, formată după calapodul celei franțuzești, sunt acei catolici, cari, la botez, au fost trecuți în registrele bisericii, dar, de când au ajuns să fie bărbați, sau cel puțin dela o vreme încoace, în biserică nu se mai arată; nu se spovedesc și nu se cuminecă.

Cum trebuie să fie socotiți și tractați acești oameni: mai trebuie ei numărați între fiii bisericii, ori doară sunt de a se înșiră în tabăra apostaziilor, a celor ce s'au lăpădat de biserica lor?

Chestiunea a luat astăzi o actualitate extraordinară prin faptul, că politica dela Conferința păcii, care părea, că se înangurează în scopul de a valida principiile lui Hristos, e cu totul contrară acestor sublime precepte. Bietul Wilson, crezut la început un al doilea Pavel, a fost prins cu totul în mrejele Evreilor. Ocrotirea minorităților e o minciună convențională, căci ea nu se gândește la toate minoritățile, cum sunt Roșii Gașbenii din America, Irlandezii din Anglia, ei apără pur și simplu numai pe Evrei, capitalistii și prietenii politici ai președintelui din Statele Unite ale Americii de Nord. Sub masca protecțiunii minorităților se lovește, în chip crudel, în unul din cele mai catolice popoare, în Polonezi, la care e trimis comisar investigator rabinul Morgenthau, care e unul dintre cei mai mari sioniști, pe lângă calitatea de ministru plenipotențiar, și așa nu are calificația morală de a se putea pronunța imparțial în daraverile Evreilor, cari vreau să rămână supuși ai statului polon. Pentru aceasta pricină, catolicii din Franța ne susțin toate revendicațiunile noastre, în contra oficialității judeo-francamasonice, știind foarte bine, că paragraful 71 e scornit numai pentru a lovi în creștini, și pentru a da acest colț de pământ pe mâinile Evreilor. Lumii îi scapă din vedere această primejdie, și nu judecă în justa ei valoare „întâmplarea”, că, de Paștile Jidovești ale acestui an, numai pentru membrii de rit mozaic ai conferinței de pace, s'au adus, să facă serviciul religios, trei rabini! Care credință din lume a mai avut de Paști, numai pentru participanții la conferința dela Versailles, liturghisitori speciali?

Altă primejdie mare, ce amenință biserica catolică din Franța, vine din America. Asigurările atât de solemne, că cetățenii lumii noi vin să-și verse sângele fără de nici un interes, azi nu se mai spun. Cât au fost ele de sincere, o vedem din diferendul nostru cu Sârbia: dacă ne-am fi dat și noi cu mâinile legate în brațele Americii, sau măcar de am fi cedat petrolul Angliei, Bănatul era de mult întreg al nostru! Americanii vin în Europa cu călel, cu purcel. Ei își aduc fabricile lor și-și aduc și sutele lor de secte protestante, cari sub masca filantropiei vor putea să ascunză toate manoperele de propa-

gandă religioasă. Zeci de milioane de franci au venit deja din America „pentru susținerea și propagarea cultului protestant” din Franța, care nici un milion de aderenți nu numără. „Crucea roșie americană” și, mai puțin cunoscută, „Asociație a tinerilor creștini din America”, văzute și pe la noi, își vor arăta urmele pe toate tărâmurile, și poate ne vor deschide și nouă ochii, ca să înțelegem, de ce reprezentantul Americii la Budapesta ne e cel mai înverșunat dușman, iar în vechiul regat mișună oamenii cu mână largă ai țării lui. Italia a dat deja de urmele tainice ale acestor propagandiști.

Clerul francez și-a dat bine seamă de primejdia, ce îl amenință pe lângă războiul ce-l poartă cu judeo-francmasoneria de acasă, din partea politicii mondiale, ce vrea să o întărească conferința de pace, și din partea protestantismului american. El vrea să-și consolideze terenul, asigurându-i bisericii o posibilitate mai cinstită de traiu și de dezvoltare, și, mai înainte de ce ar intra în acțiune, face o ochire peste toți oamenii înscrși în registrele bisericii sale, ca să vadă, în cine se poate crede, și cari sunt aceia, ce nu-i prezintă nici o garanție, ori pot chiar să dererteze în mijlocul luptei? Așa a venit la rând și numărul mare al „nepracticanților” din șirurile intelectualilor — număr mult mai redus ca al nostru, — care nu poate trece nesocotit.

Cum stăm deci cu acești „nepracticanți”, și cum trebuie să ne purtăm cu ei?

De sigur, că prin botez ne facem membrii ai bisericii, având drepturile să primim, aici pe pământ și în cer, toate bogățiile, ce ni le-a câștigat mântuitorul cu scump sângele său. Dar aceste drepturi se pot și pierde, prin păcatul de moarte, care nu numai că-l lipsește pe om de harul sfințitor, dar îi mai ia omului și toate bunătățile strâns legate de el: mințea clar văzătoare, simțul dreptății, lipsind voința și puterea de acțiune de aceea energie uimitoare, care face lauda mucenicilor. Păcatul îl slăbește pe om foarte tare, și aceasta e dovedit despre toate păcatele de moarte. Sufletul, care nu se curăță repede de murdăria păcatului, dela o vreme devine apatic, nesimțitor, față de tot ce e pur spiritual, și de aici se explică „boala banului”, de care suferă epoca noastră. Duși de curent, oameni, pe cari lumea îi cunoaște de foarte cum se cade, nu merg Duminică și în sărbători regulat la sfânta liturghie, iar de Paști nu se spovedesc și nu se cuminecă.

Lucrul nu-l fac din răutate, ci din neglijență, pentru că „nu e obiceiul“. Foarte mulți din ei nu au parte de fericirea cerească, pe care a câștigat-o Hristos pe seama aderenților săi, murind neîmpăcați cu Dumnezeu. Sunt aceștia din tagma creștinilor? Biserica, pe pământ e luptătoare: combate pentru principiile lui Hristos, pentru ca să ajungă a fi în ceruri strălucitoare. Astfel de oameni, cari, pe pământ, nu luptă pentru principiile creștinești, și, în cer nu ajung niciodată, drept vorbind nu fac parte din societatea vizată de Mântuitorul sub numele de împărăția cerilor, și lor li se pot spune, fără nici o zăbavă, cuvintele lui Isus: „Nu tot cel ce-mi zice mie. Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor; ci cel ce face voia Tatălui meu, carele este în ceruri“ (Mat. 7, 21).

Cum sunt datori preoții să considere pe acești creștini, cari nu-și împlinesc datoriile? Revista „Prêtre et Apôtre“, vorbind despre cei trecuți în registrele de botez și despre cei cari practică preceptele esențiale ale moralei și ale cultului, găsește o dispoziție mare. Se întrebă, dacă unii ca aceștia mai au dreptul de a fi considerați, ca făcând parte din numărul credincioșilor bisericii catolice? Pentru că mintea lor nu mai judecă după adevărurile revelate prin dogme, iar ei întru nimic nu se arată alipiți la sânul cald al bisericii: nu ar putea fi mai cu dreptul numărați în rândurile ereticilor și ale apostaziilor? Autorul articolului e de părerea să se facă anumite rânduieli, cari să porunciască împlinirea unor datorii externe, cărora să se supună toți, cari doresc să fie socotiți între membrii bisericii. Nu se conformează vre-unul acestor dispoziții, pe un timp oarecare să fie exclus din numărul credincioșilor.

Scriitorul acesta propune remedii foarte radicale, cari nu au obținut aprobarea tuturor. S'a spus, în legătură cu acest articol, că propunerea de mai sus nu e în spiritul atitudinii Domnului Hristos. Nici Mântuitorul, nici apostolii, nu au împărțit pe oameni în „practicanți“ și „nepracticanți“, ci și-au ales o mică ceată, Isus pe apostoli, care a fost aluatul întregii societăți creștine. Cu rânduri încheiate de „inițiați“, pe cari i-au separat de păgâni și chiar de catehumeni, purced apostolii la cucerirea întregii omeniri. Scriitorul acestui articol găsește o mare slăbiciune în partea preoților, că neputând să impună credința, vor să impună „formalismul catolic“, încât s'ar părea, că vor să salveze mai mult aparențele formei, decât fondul.

Dreptul canonic nu prevede astfel de dispoziții față de nepracticanți, și a înăspri astăzi canoanele ar însemna a așăta atâtea elemente dușmănoase, cari până acum stau mulcome ca și cărbunele în spuza cenușei. Și mai înainte de ce ne-am gândi la croirea de pedepse pentru nepracticanți, trebuie să facem împărțirea cuvenită în clase, căci nu sunt toți de aceeaș categorie. Intre credincioșii, cari nu practică, sunt: a) unii, cari sunt dușmanii bisericii și prigonesc pe slujitorii ei, dar pentru aceea își botează copiii și se cunună la biserică; b) alții nu cunosc lucrurile credinței, dar nici nu arată atitudinî ostile; c) a treia categorie nu practică din neglijență, din apatie. Numărul covârșitor al nepracticanților se înșiruie în categoria a doua și a treia, și fiindcă acestora le lipsește reaua credință, contumacia, nici nu li se poate aplica nici una din pedepsele croite de biserică numai ad frangendam contumaciam. Alta este situația nepracticanților dușmani. Pentru acestea sunt sgrabite lucrurile în noul cod canonic, care refuză onorurile îngropării bisericești celor ce aparțin societăților secrete sau celor ce fură averile bisericești, între cari sunt socotiți toți cari au votat legea separațiunii bisericii de stat. Noul cod nu mai înșiră între cei ce nu pot pretinde onorurile bisericești pe cei ce nu se spovedesc și nu se cuminecă în timpul pascal. A pretinde ceva mai aspru, decât ceea ce statorește papa și episcopii, înseamnă a nu asculta de mai mari și a te erija în ceea ce nu ești.

Nu cu pedepse vor veni oamenii la biserică și la spovedanie, ci pe alte căi. Să-și facă preoții datoria: să predice cum se cade, să catehizeze bine și să-și îndeplinască toate datoriile de păstori sufletești indicate de morală și pastorală. Să întrebuițeze la tot pasul „elita” bunilor creștini, cari se găsesc în straturile societății. Episcopii să dea directivele necesare, cari se găsesc și prin revistele de specialitate.

Acestea sunt rezultatele discuției din mai multe organe de publicitate.

*

Cotind șirele de mai sus fiecare se va gândi la numărul cel mare al intelectualilor noștrii, oameni buni, cari ajută biserică și instituțiile ei, lasă chiar fundațiuni în grija eparhiilor noastre, și cu toate acestea nu merg regulat la biserică și nu se spovedesc, nu se împărtășesc. Avem și intelectuali, cari nu-și neglijează această datorie; sunt însă excepțiuni, de sigur

foarte apreciabile. De ce nu putem număra și noi practicanți mai mulți între oamenii noștrii mai însemnați, după cum au alte popoare, mai culte ca noi? Prima cauză e viața noastră așa de modestă, încât ai crede, că nu au înaintat nimic, ci și astăzi suntem numai sate răsfirate, cari nu au între ele nici un fel de legătură. Fiește cine face de capul lui, așa cum îl taie capul. La aceasta stare ne-a împins lipsa noastră de până acuma dela viața de stat, căci fiind toate acțiunile mai mari ungurești, față de cari nu aveam nici o tragere de inimă, ne îndestuliam, cu ce puteam face în mica noastră sferă de activitate. Oamenii noștrii mai însemnați nu au luat dela Apus multă învățătură, nici chiar limba nu i-au învățat-o, căci nu se puteau încumăta să încerce lucruri mari, cari fără sprijinul eficace, sau cel puțin binevoitor, al Statului dăinui nu pot. Nici chiar preoții nu au participat la congresele catolice din occident, ca să aducă acasă pilde de întărire sufletească. Având alt rit și altă disciplină, noi n'am căutat să sădim în biserica noastră lucrurile bune din biserica apusului, potrivindu-le cu firea Românului și cu tradițiile bisericii orientului. Prea mult orientalism s'a legat de firea noastră latină, și a făcut din noi niște selecționiști comozi, cari alegem totdeauna ceea ce e mai ușor, ce reclamă mai puțină muncă și ce nu cauzează nimănui nici cea mai mică supărare, uitând cu desăvârșire că viața e o luptă grea, și că numai acela nu își apără convingerile care sau nu le are, sau e laș.

De această boală a vieții „modeste“ ne va vindeca România întregită. Nevoile țării o să ne trântiască în vâlmășagul unor mari lupte. Partidul nostru național, după cum spuneă președintele lui, va trebui să-și impună la București punctul său de vedere, ca să ridice întreg poporul românesc la bunăstare materială și la cultură, pe cari vechile organizații politice n'au fost în stare să i-le ofere. Aceasta nu se va obține cu una, cu două. Să nu se amăgiască nimeni, că vântul democrației, care suflă cu atâta putere, ar fi scoc din creerul oamenilor sângele cel stricat și le-ar fi schimbat mentalitatea de sute de ani. Vom avea lupte grele de purtat, și acestea vor rectamă studii serioase, cari în chip absolut necesar ne vor încrușișă drumurile cu principiile religiei creștine, a căror frumsețe și adevăr nu-i va putea lăsa pe nimeni rece în suflet. Interesându-se apoi frunțașii noștrii de bunul mers al întregii țări, va fi cu neputință să nu aprecieze munca

desinteresată, depusă de preoțimea noastră pentru ridicarea poporului, și să nu judece după cuviință viața plină de jertfă a celor ce au primit în moștenire comorile sufletești ale blajului, care și mai departe își va trage dela gură, ca să dea neamului pe cei mai buni fii. Va trece epoca gogorițelor, și va vedea lumea, că altă cinste merită oamenii noștrii, cari, deși părem foarte intoleranți, fără să facă oamenii cuvenita deosebire între lucrurile lui Dumnezeu și între lucrurile rânduite de oameni, cele dintâiu neputând forma obiect de schimb, la noi trăiesc toți elevii mult mai ieftin și mult mai bine, și, chiar în posturi, noi le dăm hrană bună și sațioasă, fără ca superiorii să se înfrupteze din bucate mai bune. Renumele ne va crește, și în proporție cu el fieștecare își va socoti de mândrie de a fi în bune relații cu reprezentanții unei astfel de biserici.

Aceste două lucruri, cred, că vor fi preambulele credinței, ca să vorbesc în termeni teologici. Credința însăși, să nu uităm, este un dar de sus, și poate să fie cineva convins până în cele mai mici amănunte despre adevărul tuturor dogmelor propuse de biserică: dacă nu varsă Dumnezeu lumina din cer, credința nu va încoți în sufletul nimănui. Când însă noi preoții vom lucra pământul sufletului, ca el să fie propice pentru a primi sămânța dumnezeiască; când ne vom interesa de aproape de clasa cultă, făcând pentru ea pastorație specială, ca intelectualii noștrii să aibă predici și conferințe, cari în seamă de nevoile lor sufletești; când vom avea o literatură religioasă scrisă anume pentru acești fii ai neamului, cari nu merită să fie nebăgați în seamă: atunci frunțașii noștrii în rânduri îndesate vor îngenunchia cu smerenie în fața sfântului altar și vor primi sfintele taine.

Ziua aceea nu va întârziă. Cuvântul rostit la deschiderea sinodului arhidiecezan al acestui an ne indică planurile noului mitropolit, care nu a scris dogmatica pentru alții, ci a făcut o mărturisire a credinței sale, spunând cu curaj bărbătesc adevăsurile toate, între cari cele mai actuale: necesitatea religiunii revelate și a darului lui Dumnezeu, fără de cari nimeni nu se poate mântui. Realizarea frumoaselor hotărâri luate în sinodul arhidiecezan din urmă, vor reclama congrese preoțești, cari să discute problemele cele mai grele ale pastorației. O conștiință vie ne va pune întrebări fiecăruia din noi: „în slujba mea de paroh, protopop, profesor ori canonic,

Implinesc eu toate, câte mi se cer? Fac eu tot ce pot? Ce nu fac, din ce cauză?" Greutățile, cari le voi întâmpina, o să le discutăm cu toți fraște, căutând îndreptarea noastră mai înainte de toate. Peste astfel de întruniri suntem siguri, că se va pogori din belșug binecuvântarea lui Dumnezeu și ele vor avea tot sprijinul acelora, pe cari Duhul Sfânt i-a pus să păstoriaască biserica lui Dumnezeu. În aceste congrese se va desbata cu mult interes chestiunea „nepracticanților”, ca una, care trebuie să fie totdeauna la ordinea zilei, în cel dintâiu loc. Dacă clerul francez, care în multe parohii trăiește în mare mizerie, fiind unii oșii să-și câștige pâinea de toate zilele cu munca brațelor, căci sunt și de aceia, cari, fără să aibă venit stabile, nu primesc leafă nici de un franc la zi, dela episcopie, dă așa de mare importanță lipsei din partea preoților în împlinirea datorțiilor religioase, cu toate că ei și sunt „practicanți” străluciți în chiar cele mai înalte cercuri ale intelectualilor: nouă trebuie să ne dea chestiunea aceasta mult de gândit, căci rezolvirea ei norocoasă e una din chestiunile puse de Dumnezeu la înfiriparea unei țări fericite și puternice.

DR. IOAN BĂLAN.

La centralizarea Seminarilor.¹⁾

Deci când, pătruși de fericire, ne-om înfrăți
 Pat'o noră,
 să nu uităm de 'naintași în acea dulce oră
 și, după ce vom mulțumi Celui Atotputernic,
 spre ei să ne 'ndreptăm atunci ai nostru gând
 Iucernic.

Noi, oameni mici, trăim din darul Domnului zile mari. Atât de mari, încât abia ne putem da seamă de însemnătatea și mărimea lor.

Până bine de curând, ca să aduc un exemplu chiar din vicleștii mai restrânsă a seminarilor teologice românești unite, cine și-ar fi putut închipui, ca toți clericii români dela Orade, Lugoj, ba chiar și dela Hajdudorogul acum desființat să vină

¹⁾ Cu începerea anului școlar 1919—1920 seminarele teologice românești unite cu Roma dela Orade și Lugoj s'au contopit cu cel dela Blaj. Cu acest prilej s'au făcut aceste scurte repriviri istorice.

la carte românească și creștinească în seminarul Bunei-Vestiri dela Blaj? Nimel

Eră un vis frumos ce părea menit de soartea vitregă să rămână neîmplinit.

Ca munții păreau că se ridică stavilele și opreliștile făcute de vrăjmașii noștri, ca să ne împărțiască și apoi să ne nimiciască. Eră nenorocita politică caracterizată foarte bine prin cuvintele: *Impărțește și împărățește!* (*Divide et impera!*)

Astfel în 30 Ianuarie 1792 împăratul Leopold II. în decretul de înființare al Seminarului român unit din Orade, decret comunicat prin Consiliul Loctitor de atunci, zice despre studiile ce au să facă clericii români, că Maestatea Sa voiește, ca toate studiile, începând dela școlile primare sau cum se numiau pe atunci naționale și continuând cu cele filosofice cari premergeau celor teologice, au să le facă în Orade sub controlul directorului regional de acolo, iar teologia în Seminarul latin orădan. (Textul latin al acestui decret imperial este: „Circa objecta vero studiorum clementer vult Sua Majestas, ut quemadmodum jam supra attactum est, Juventus haec, incipiendo a scholis nationalibus, usque ad finem cursus philosophici, scholas publicas in Academia M. Varadiensis frequentent, adeoque Directioni Literariae plene subjecta sit; studentes vero Theologiae disciplinas has in Seminario Latini Ritus M. Varisiensi excipiant.”¹⁾).

Dar a venit războiul cel mare mondial care a bântuit, ca o vijelie îngrozitoare, lumea întreagă. Țeri mari s'au cotropit. Puteri temute s'au prăbușit. Tronuri împărățești au căzut. Tocmeli și rândueli vechi s'au desfăcut. Și pe ruinele lumii vechi începe să se înjghebe o lume nouă. La început stângace și neîndemânică, mai apoi tot mai iscusită și mai pricepută.

Noi Români am pus temelilei lumii celei noi în 1 Decembrie st. n. 1918 la Alba-Iulia, acolo unde s'a pus temelul cel dintâiu al unității culturale românești prin evenimentele mari săvârșite acolo în veacurile precedente.

Din principiul de autodeterminare, proclamat la Alba-Iulia, urmează de sine, ca și biserica noastră românească unită cu Roma să fie absolut liberă a-și crește pe toți fiii săi,

¹⁾ Fragment din „Istoria Seminarului român unit din Orade” ce va apărea în Analele Academiei Române.

și în rândul întâiu pe viitorii ei apostoli, pe clerici, așa și acolo, dupăcum și unde dorește ea. De aici fuziunea sau conțopirea aceasta a Seminarului român de Orade și Lugoj cu cel din Blaj, — fuziune pe care ne place s'o considerăm ca un început de centralizare ale Seminarelor românești unite cu Roma.

Principiile frumoase proclamate la Alba-Iulia ar fi rămas literă moartă, dacă Maestatea Sa Ferdinand I. domnul tuturor Românilor nu-și trimitea ostașii săi viteji, ca să treacă Carpații despărțitori de frați, să frângă mări apoi afurisita „linie demarcațională“ care știm că a pricinuit mai multe suferințe pentru frații neeliberați decât întreg războiul mondial, deoarece erau lăsați pradă bolșevismului, comunismului, anarhismului și nihilismului celui mai păcătos. Plini de recunoștință trebuie să ne îndreptăm și de data aceasta cugetele noastre către Majestatea Sa desrobitorul nostru și către toți vitejii săi ostași cari au adus neamul nostru sub o singură ascultare într'o singură împărăție mare și puternică.

Gândul nostru trebuie să se mai întoarcă însă plin de pietate și recunoștință și către alți bărbați vrednici din trecutul nostru, a căror binefaceri le-am gustat, a căror învățături ne-au luminat, a căror exemple ne-au întărit.

Astfel, fiind vorba de eparhia orădană, ca cea mai veche eparhie românească unită cu Roma, după cea dela Blaj, în rândul întâiu trebuie să ne închinăm amintirei episcopului *Ignatie Darabant*, care înainte de a ajunge episcop la Orade a fost călugăr în Blaj și de aici a dus dragostea de cultură românească, pe care a dovedit-o prin faptele sale apostolice dela Orade. El a mijlocit întemeierea Seminarului românesc de acolo în anul amintit deja (1792) pentru 24 de seminaristi, ba a făcut el însuș fundații nouă pentru ei. Iar înainte de acest an ținea în casa și la masa sa o mulțime de tineri români destoinici la învățătură și cu purtare bună.

Urmașul său *Samuil Vulcan*, alt fiu al Blajului, a făcut cea mai mare fundație pentru acelaș Seminar și cu acelaș scop: să se crească în spirit creștinesc și românesc tinerele odrasle ale neamului, iar pentruca lumina științei să lumineze tuturora, a întemeiat la 1828 în Bins liceul românesc de acolo și, cași înaintașul său, a fost prietenul și sprijinitorul bun al tuturor cărturarilor români din vremea sa: S. Klein, G. Șincai, P. Maior, Paul Vașici, precum și a nenumărați tineri

universitari, cari și-au terminat studiile numai cu ajutorul său. Nu înzădar zicea Paul Vaslci la moartea lui întâmplată în 25 Decembrie 1839 că a arăta meritele lui e a adoașe soarelui lumină.

Vasilie Erdélyi, care i-a urmat în tronul episcopesc, a fost așa cum l-a caracterizat odată Vulcan: mic de stat, dar mare de sfat; mic de statură, dar mare la învățătură. Deja ca director al Seminarului a făcut adevărate minuni. Aproape toți Seminarisții orăđani erau eminenti în studii și distinși în purtare, pentru care lucru nu știau cum să se mire atât Românii cât și streinii. Nici când, poate, n'a fost Seminarul orăđan mai căutat și mai prețuit ca în zilele directoratului lui. El avea răbdarea extraordinară să se ocupe de fiecare elev în particular, să scrie părinților scrisori de mare interes pedagogic și să se cugete la bunul nume și la înaintarea în științe și purtare bună a seminarisților chiar și în depărtări mari, când grave afaceri eparhiale îl reclamau să-și întrerupă activitatea sa de pedagog la seminarul orăđan. El are meritul de-a fi întemeiat cea dintâiu societate de lectură într'un institut românesc, precum și acela de-a fi dat un mare avânt oratoriei sacre și catehezei în părțile orăđane, ca de meritele sale diplomatice în crearea mitropoliei și a două eparhii nouă să nu mai vorbim.¹⁾

Nici ceilalți arhieriei orăđani nu și-au uitat de Seminar și de creșterea tinerimei, în rândul întâiu al clericilor. *Iosif Pap-Szilágyi* l-a împodobit cu știința sa depusă în cărți cu mare resunet și renume ca „Enchiridion juris Ecclesiae orientalis”, precum și cu o fundație făcută pe seama acestui seminar, — tot asemenea a făcut milostivul episcop *Mihail Pavel* o fundație de vestminte pentru seminarisți care însă în timpul din urmă nu mai eră îndestulitoare pentru a face față nevoilor zilelor noastre.

Alături de Arhieriei trebuie amintiți și alți clerici distinși cari au ținut pururea vie făclia culturii creștinești și a conștiinței românești în părțile apusene ale graniței graiului nostru.

Să-i vedem pe rând!

¹⁾ Vezi în „Cultura Creștină” Nr. 3—4 a. c. (1919) articolul „Directoratul lui Vasile Erdélyi”.

I. Predicatori.

1. Intre cei dintâi predicatori ai eparhiei române orădane trebuie să numim pe prepozitul dela Orade *Gheorghe Fărcaș*, despre care spune Șincai că i-a văzut un volum de predici tipărit, în 29 Iunie 1807, la întronizarea lui Samuil Vulcan, a spus între altele și aceste cuvinte însemnate: „Fie bine venit păstor, părinte, protector, podoba, mărire și fală a națiunii daco-romane, dragostea, nădejdea și fericirea întregului cler român unit din Orade!” (Salve praesul, pater, protector, decus, gloria et ornamentum nationis daco-romanae, amor, spes et felicitas universi cleri graeco-catholici Magnovogadinensis!)

2. Tot asemenea trebuie amintit întâiul prepozit al eparhiei lugojene *Teodor Aron*, înrudit cu familia episcopului *Petru Paul Aron* din Bistra, fost profesor, mai apoi director la gimnaziul din Binaș, revizor al cărților românești dela tipografia universității din Buda și în fine canonic la Orade, de unde a trecut cu episcopul Dobra, ca prepozit la Lugoj. Dintre lucrările lui înșirăm aici „Cuvântări bisericesti despre șapte păcate de căpetenie”, tipărite la 1847.

3. Ceva mai înainte ar fi trebuit amintit *Luca Pop-Munteanu*, preot în Almoșd și în Șaieu, mort cu șapte ani înainte de T. Aron în 1850, dar predicele lui sunt cunoscute numai din 1868, când le-a publicat Iustin Popfiiu în „Amvonul”.

4. Urmează *Moise Sora-Noacu*, născut la 1806 în Hațeg și mort în 1862, a fost preot în mai multe parohii (Aușeu, Orade, Fiziș, Păpbicău, Homorodul de mijloc, Bozinta română ș. a.). A trăit în mizerie și n'a putut să-și publice cuvântările sale alese¹⁾. Despre el mai vorbim și aiurea.

5. *Petru Rațiu*, preot în Uileac, Sămbătașag și Spindus, în fine paroh unit în Arad, apoi protopop în Timișoara, iar de acolo canonic la Lugoj, a scris câteva predici în o limbă veche și înțeleaptă.

6. *Sigismund Pop* originar din țara Chiorului, hirotonit la 11 April 1841 și numit de profesor în Binaș. În 1846 tipărește un volum de „Predici pe sărbători și dumineci”, privite pe atunci mai bine decât Predicele lui Petru Maior. În 1848 părăsi profesura și ajunsse căpitanul Chiorului.

¹⁾ Vezi și „Istoria vicariatului Hațegului” p. 231—232.

7. Cel mai însemnat orator bisericesc bihorean și unul din cei mai de seamă la întreg neamul românesc, ba mult apreciat și la Maghiari a fost *Iustin Popfiu*. Ce știe, spune vioiu. E avântat, dar nu e bombastic. Disciplinat, dar nu manierat. Temeinic, dar nu pretențios. Credincios, dar nu fanatic. Patriot, dar nu șovin. Are elan și însuflețire, dar are și cumpăt și critică.

Merită deci să-i trecem în revistă pe scurt biografia.

Iustin Popfiu s'a născut în Dijir, județul Bihor, la 23 Octombrie 1841. Școala primară a făcut-o în Baia mare și Careiu. Liceul în Orade. În 1859 intră la teologie, iar în anul următor fu trimis la Viena în institutul Sf. Barbara. După regulamentul acestui institut „clericii cari se disting în cultivarea literaturii naționale sunt vrednici de atenția deosebită a superiorilor și de recunoștința bisericeii“. N'a făcut deci numai încercări de natură literară, ci a întemeiat cu colegii săi și o societate de lectură. Afară de aceea a atras din bună vreme atenția superiorilor asupra sa prin exercițiile sale oratorice. Fiind hirotonit la 1 Noembrie 1863 de preot necăsătorit, a ajuns arhivar, ceremoniar, mai apoi notar consistorial, până când Consiliul Locuitor l-a numit în anul următor profesor de limba și literatură română, precum și de religione pentru Românii uniți la liceul călugărilor premonstratensi din Orade. Ca să satisfacă mai bine chemării sale nouă, a renunțat la slujbele avute mai înainte la consistor. Din multipla lui activitate literară de astă dată remarcăm numai oratoria bisericească. În 1868 a întemeiat „Amvonul“, revistă de predici bilunară, în care a publicat lucrările mai de seamă ale colaboratorilor externi și vre-o 50 de predici și lucrări proprii. Că de o publicație ca aceea eră mare nevoie, se vede din sprijinul ce l-a avut. A trebuit să-i tipăriască în 1300 exemplare. Lucru mare la publicațiile românești din vremea aceea. Afară de volumul de Predici tipărit la Gherla în 1895, după moartea lui, au ramas sute de predici nepublicate, astăzi proprietatea rudelor lui. — Din viața lui mai însemnăm că Papa l-a numit camerar în 1871, episcopul Olteanu asesor consistorial și protopop onorar, iar episcopul Pavel paroh și protopop la Leta mare, unde a și murit după doi ani de slujbă în 1882. Mormântul lui sărăcăcios stă lângă biserica românească din Leta mare. Nici o cruce mai de seamă nu arată că acolo odihnește unul din cei mai aleși oameni ai neamului și bisericeii noastre.

8. Alt predicator bihorean a fost preotul *Mihail Nagy*, trecut cu episcopul Alexandru Dobra ca secretar consistorial, mai apoi canonic în capitulul lugojan. În 1868 a tipărit în Lugoj două volume de predici.

9. Dintre cei mai noi remarcăm în mod deosebit pe minunatul cuvântător popular *Moise Nyeș*, canonic orădan, vestit pentru cuvântările sale scurte, dar cuprinzătoare. Părintele profesor Dr. Constantin Pavel începuse să publice câteva din ele în „Păstorul Sufletesc” de pe vremuri.

II. Autori de cărți de rugăciuni.

Mai mult bine fac uneori autorii de cărți de rugăciuni, fiindcă răspund unor nevoi sufletești mai dese și mai arzătoare.

1. La sfârșitul veacului al 18-lea și începutul celui de al 19-lea negustorul Nicolae Angyaláky din Săchehid a tipărit mai întâiu la 1790, apoi în 1801 la Vác o carte de rugăciuni: unghurească pentru folosul sufletesc al credincioșilor bisericii răsăritene. Precum se pare e lucrată după Anastasiu Szekeres.

2. *Moise Sora Noacu* a edat în 1843 o carte de rugăciuni scrisă cu multă însuflețire pentru poporul de rând.

3. Ceva mai târziu *Justin Popfiu* a dat o carte de rugăciuni pe seama intelectualilor români la 1877. Meditațiile asupra misterelor credinței sunt după Albach. Are și multe poezii religioase originale, cari formează puntea de trecere dela rugăciunile zilnice la meditațiile religioase mai adânci.

Tot din eparhia orădană aveă să apară mai, apoi cea mai bună și mai lăfită carte de rugăciuni la Români: „Mângăerea sufletului” de *Ioan Genț* protopop și canonic onorar în Orade.

III. Teologi.

1. În rândul întâiu trebuie amintit episcopul orădan *Samuil Vulcan*, autorul unor „Cânciuni dogmatice-morale”, durere, încă nepublicate. Se păstrează, cași multe alte lucrări de valoare, în arhivul episcopiei românești din Orade.

2. *Gheorghe Fărcaș* are o mulțime de lucrări teologice parte românești, parte latinești. Românești sunt: „Cunoștința istoriei bisericești”; „Istoria Vechiului Testament și istoria bisericii până în secolul XI”; dar mai ales „Tălcuirea Sfintei Scripturi a Noului Testament”, o lucrare grandioasă în folio

de 1113 pagini, terminată în 1802 și dăruită bibliotecii orădane în anul 1815. Latinești sunt: „Fragmentum articulorum miscellaneorum”, fragmente din viețile și operele sfinților, apoi istoria sinodului din Lyon și Florența. Tot latinești sunt și „Dissertatio de cyclo Paschae”, „Tractatus de forma consecrationis in orientali et occidentali Ecclesia et de confirmationis sacramento”, precum și „Antidota miscellanea sanctorum Patrum et profanorum auctorum hortulis selecta” o culegere de maxime, sentențe și cugetări, care ar trebui neapărat tipărită.

3. *Teodor Aron* a publicat în 1843 la Buda cea dintâi „Catihetică practică”, lucrare prețioasă pe vremea sa.

4. *Iosif Pop-Szilágyi* a scris pe lângă „Euchiridion juris Ecclesiae orientalis”, amintit deja, și „Catehismul untrii tuturor Românilor” în 1864, pledând pentru unirea religioasă a tuturor Românilor cu Roma. Cartea scrisă cu vervă și în-suflețire s'a trecut curând. El a cercat să lățiască unirea și cu fapta. În 1865 s'a dus la Roma prezentând Papei un memoriu cu privire la unirea bisericilor. Unirea s'ar fi făcut ușor, dacă guvernul austriac declară egal clerul resăritean cu cel apusean. Aceasta nu s'a întâmplat. Episcopul Pop-Szilágyi s'a întors dela Roma numai cu mângâierea că Papa se roagă în fiecare liturghie a sa pentru îndreptarea sorții clerului întreg: resăritean și apusean, fără deosebire. Pentru ridicarea nivelului științific al clerului său, el abonă pe seama preoților mai săraci cărți și reviste teologice. Tot el a mai scris în 1845 „Scurtă istorie a credinței Românilor” cu mult spirit și vioiciune.

5. Nefiind liturgica cultivată, la 1874 episcopul Ioan Olteanu numi pe *Iustin Popfiu* profesor de liturgică la clericii români din seminarul latin orădan. Popfiu a și scris o liturgică excelentă. Cu o parte din lucrarea sa publicată în „Predicatorul săteanului român” la 1877 a câștigat premiul de 10 (zece) galbeni pus de redactorul foii. Partea premiată vorbește despre înmormântare. Și în „Sionul Românesc” din 1866 are un studiu despre consacrarea episcopilor.

6. *Ioan Pop*, preot în jurul Binșului, mai apoi în Tarcea, județul Bihor, a tipărit în Pesta la 1862 „Cronologia Pascală”.

7. În limba maghiară a scris o broșură preotul din Sâmbățșag *Petra Rațiu*: Paralele religioase, unire și încă ceva (Vallási parhuzamok, unió s még valami).

8. Tot ungurește și-a scris cele mai multe lucrări de polemică bisericească cu teologii maghiari canonicul *Dr. Augustin Lauran*. Așa sunt: „A szent Unio” Nagyvárad 1885; „Korszerű egyházpolitikai kérdések” 1887; „Az egyház és az állam” 1888; „A schismával összehasonlított szent unio” 1888; „Egyházpolitikai helyzetünk” 1889; „Mivé lett a katolikus Magyarország?” 1890; „Egyházpolitikánk...” 1891; „Az elke-rezstelési ügy” 1892. — Românește a scris „Creștinul greco-catolic deprins în legea sa”, Oradea mare 1878, — o lucrare imitată, precum arată și titlul, după P. Segneri, *Il cristiano instruito nella sua legge*, apoi o lucrare pedagogică.

Nu trebuie uitate nici cele câteva lucrări de drept bisericesc privitoare la unele chestiuni mult discutate pe vremuri. De pildă:

9. *Vasile Iuțiu* „Constituțiunea, libertatea și autonomia în biserica lui Christos” sau:

10. Vorbirea rostită de *Iustin Popfiu* în cauza autonomiei; catolice, publicată și ungurește și românește. (Românește e publicată și la *Dr. Augustin Bunea*, Discursuri, Autonomie bisericească, Diverse. Blaj 1903).

11. *Dr. Ioan Vancea*, Dialog despre constituțiunea Bisericeii și despre sinoade. Oradea mare. Tipariul lui Aloisiu Tichy 1861. Lucrare documentată și vioaie.

În fine ar mai fi multe epistole păstorale, cari încă sunt isvoare nesecate de gânduri și îndemnuri creștinești și românești. Dar trecem la

IV. Istorici.

1. *Teodor Aron*, des amintit și până aici, trebuie încrestat pentru ale sale „Adnotări la istoria lui Petru Maior” tipărite la Buda în 1828.

2. *Moise Sora-Noacu* a dat un răspuns vrednic lui *Andráșy István*, profesor maghiar în Alba-Iulia, care susținea că Românii își trag originea dela tâlhari. Pentru răspunsul dat a avut să îndure multe mizerii și persecuții din partea puter-nicilor zilei de atunci.

3. *Dr. Gheorghe Popa* a scris „Istoria universală, mai ales istoria națiunii românești și a regatului Ungaria”.

4. *Paul Vela-Ventrarul* a tipărit la Oradea „Biografiile celor mai vestiți Români”.

6. *Iosif Vulcanu* la Pesta în 1869 „Panteonul Român”
Lucrare de mare valoare pe vremea sa.

6. *Ioan Munteanu* a scos la Orade în 1856 „Biografiile
celor mai vestiți romani și romane”.

7. Chiar și fostul episcop *Ioan Olteanu* a scris în tiner-
rețele sale o istorie a literaturii române.

8. *Aloisiu Wlad* a publicat la Lugoj în 1865 „Originea
familiei Wlad”, pe care o derivă din Seliștea Maramureșului
și o află înrudită, cu familiile istorice Balc și Dragfi. Tot el
a mai scris „A román nép és ügye”. (Poporul român și cauza
lui). Lucrare cu multă vâlvă pe vremea ei.

9. *Gheorghe Vlas* a dat mai întâiu istoria liceului român
din Bînș (Brevis historia gymnasii Belényesiensis).

Sunt și câteva biografii însemnate. Astfel sunt:

10. *Dr. Ioan Vancea*, Biografia sinoptică a episcopului
greco-catolic Vasile baron de Erdélyi. Oradea-mare 1862.

11. *Iustin Popfiu* în albumul redactat de Mendlik Ágost
(IX. Pius római pápa s a magyar püspöki kar) a scris bi-
ografiile episcopului Iosif Pap-Szilágyi și a mitropolitului Ale-
xandru Șterca-Șuluțiu. — Tot Popfiu a publicat și panegiricul
rostit la sicriul baronului Vasile Pop în Orade la 1875, iar
în 12 Februarie 1876 discursul asupra fostului bărbat de stat
maghiar Deák Ferenc. E frumos, precum observă Márki în-
ceputul discursului luat din cuvintele evangelistului Ioan 1. 19:
„Tu cine ești?” (Tu quis es?)

V. Limbiști și literați.

1. Cea dintâiu carte românească tipărită cu litere latine
este renumitul „Lexiconu românescu-latinescu-ungurescu și
germanescu” tipărit în Buda la 1825. La acest monument de
limbă, care trebuie considerat ca un triumf al latinității no-
astre, pe lângă Petru Maior și Alexandru Teodorovici și-a
avut partea sa de muncă binecuvântată și canonicul, mai apoi
prepozitul Orădan *Ioan Corneli*.

2. În eparhia unită orădană, în special, deja la 1820 a
introdus marele episcop *Samuil Vulcan* literele latine în locul
slovelor slavone, stabilindu-se și o ortografie românească par-
ticulară. Dintre particularitățile acestei ortografii remarcăm,
de exemplu, „shi” pentru „și”, „qua” pentru „că” ș. a.

3. Tot un cleric orădan *Ioan Alexi*, mai târziu cel din-
tâiu episcop și organizator al eparhiei gherlene, a tipărit deja

ca student în teologie la Viena în 1826 „Elementa linguae daco-romanae sive valachicae”. Studiind limba română din această gramatică filologul englez *Bruce-Whyte* zice în opera sa „Histoire des langues romaines” publicată în Paris la 1841 că ea e cheia înțelegerii limbilor romanice.

4. *Dionisiu Pășcuț*, autor de gramatică și el, conducând prin anii 40 și 50 ai veacului trecut societatea de lectură a tinerimei române orădane, societatea de lectură a tinerimei române orădane, societate înființată mai înainte de episcopul *Vasile Erdélyi* pe vremea când era directorul seminarului român din Orade¹⁾ a publicat scrierile mai de seamă ale tinerilor în revista litografiată „Musa Crișană”, iar unele le-a și tipărit în „Diorile (Zorile) Bihorului” la 1854.

5. Peste zece ani, la 1864 a publicat *Iustin Popfiu*, urmașul lui Pășcuț la catedra de limba și literatura română dela liceul călugărilor premonstratensi din Orade volumașul „Fenice” (Phoenix), compus tot din contribuțiile micilor diletanți literari. Tot el a publicat ceva mai târziu și o scurtă istorie a literaturii române, care s'a folosit multă vreme ca manual de literatură la liceul din Orade.

Că toate acestea încercări n'au izbutit deplin totdeauna și și-au atras uneori fulgerele critice neîndurătoare, ce are de a face? (În special asupra lui Popfiu vezi T. Maiorescu, Critice. Minerva 1908 vol. I. 118 nota, apoi p. 124, 134 și 172). Să nu se uite însă, că chiar dacă din punct de vedere literar și artistic mai înalt n'au prezentat un interes și o valoare deosebită, din punct de vedere național și-au avut rostul lor însemnat.

Are toată dreptatea istoricul maghiar *Márki*, când zice „Dar ce reproș îi poate atinge pe scriitorii aceștia pentru greșelile lor? Mai mare nu decât pe limbiștii și istoricii altor popoare cu literatură începătoare! Procedul critic totdeauna e precedat de cel sentimental; iar însuflețirea nu e alegătoare. Față de alte popoare cu istorie literară bogată, observă mai departe *Márki*, Românișii mai au și scuza că s'au putut crede mai mult în viitor, decât în trecut²⁾.

¹⁾ Vezi articolul Directoratul lui Vasile Erdélyi în „Cultura Creștină” Blaj 1919 Nr. 3-4.

²⁾ *Dr. Márki Sándor*, Bihari román irók. Nagyvárad: 1880. Kiadja Hollósy Jenő p. 43 și urm.

Din toate acestea se vede că și au și celelalte eparhii românești unite cu Roma tradițiile lor culturale. Iși au și ele dovezile lor de cărturărie bisericească românească.

Că nu sunt așa de strălucite ca ale Blajului și ale arhidiecezei peste tot, nu li se poate lua în nume de rău. Cei dela periferii au avut și au încă să lupte cu greutate, pe cari alții din ținuturi curat românești nici că le pot bănuși măcar. Cei dela periferii au fost nevoiți să-și facă nu odată toate studiile la streini: primare, secundare și superioare. Limba și literatura română se refugiase din școală și vieața publică în sanctuarul familiilor și al bisericilor. În multe locuri însă și în aceste două sanctuare s'a resimțit binisor de influențe streine, când n'a fost chiar înlocuită cu totul.

Acum însă, când în urma favorabilelor împrejurări externe am revenit la matca noastră firească și, grație principiului autodeterminării, putem uni nizuințele creștinești și românești ale celor dela periferii cu ale Blajului, atât de glorios în privința aceasta, trebuie să prestăm mai mult decât în trecut.

Acum și nevoile duhovnicești ale neamului nostru sunt mai mari decât în trecut. Nici odată, poate, n'au bântuit sufletul acestui neam atâtea curenți destructive, ca acum. Nici odată, poate, nu i-s'au dat mai multe pricini de sminteață prin atâtea ticăloși și fărădelegi, ca în zilele noastre.

În urmărire, noi clericii, îndreptătorii acestui neam cu spiritul blândeței și cu cuvântul evangheliei lui Isus, trebuie să ne încordăm toate puterile pentru a satisface aceste trebuințe sufletești.

Și eu cred că aici, în Seminarul românesc al Blajului, unde nu sunt influențele străine, atât de stricăcioase sufletelor românești, ne putem pregăti pentru misiunea aceasta mare.

Deocamdată în acest Seminar modest. Ca mâine, cine știe, dacă nu vor fi chemați toți clericii provinciei mitropolitane de Alba-Iulia și Făgăraș în alt seminar mai mare, undeva într'un oraș însemnat al României Mari, în cadrele uneia din universitățile noastre. Ne gândim în rândul întâiu la Cluj, fiindcă acolo a cerut și memoriul conferinței noastre episcopesti să se înființeze noua facultate teologică. Nu ne ferim însă nici de alt centru universitar, oricare ar fi acela.

Chestiunea e în prima linie, de interes bisericesc. Privește însă foarte de aproape și noul stat român. Pentru că nu poate fi indiferent din punct de vedere al statului: unde, cum și din partea cui se face educația clerului tânăr din zesele eparhiei ale României Mari.

E vorba doar nu mai puțin decât de educația câtorva sute de clerici, câți trebuie să se recruteze an de an pentru trebuințele spirituale ale atâtor eparhii.

Statul român e dator să sprijinească toate aceste nizuințe culturale ale Bisericii noastre, ca să ajungă cât mai curând, după vorba poetului, ceasul preamărit, când mândru străluci-va între popoare, ca soarele aici în resărit.

IOAN GEORGESCU.

Isus institue sf. Euharistie *)

I. Adorare.

Inchină-te Domnului nostru Isus Hristos, văzând, cum așează sf. Euharistie, îndemnat de preamarea sa iubire.

Gândește, că asta e ziua mai de pe urmă a vieții Lui pământești — seara dinaintea morții, — cel din urmă ceas liber al său. Șede între apostolii săi, între Petru și Ioan. Numai adineaori s'a umilit așa de tare, că a spălat picioarele învățăceilor. Acum așteaptă toți îngândurați: Ce va fi?

Și Isus ia pâinea în mâni, își ridică ochii către cer, mulțamește Tatălui, binecuvântă pâinea, o frânge și zice: „*Luafi, mâncați, acesta este trupul meu. Și luând pâhașul, mulțamind l'a dat lor și a zis: Acesta este sângele meu al legii celei nouă, carele pentru mulți se varsă*“ (Marcu 14, 22—23).

Inchină-te lui Isus din prilejul acestei acțiuni. Ia aminte la cuvintele lui și le primește cu pietate și iubire. Uită-te numai câtă demnitate blândă radiază din toată ființa lui! Câtă bunătate în fața lui! Ce gingaș accent în vorbele lui!

Deșteaptă în tine credința cătră *fieste care parte din acest mister*. O Isuse, mă închin ție, pentru că spui adevărul!

*) Dau aci prima meditație din opul »Manual de adorare a s. Euharistiei«, al cărui autor este Pătr. A. Tesnière, șeful Asociației sf. Euharistii din Franța. Opul l'am tradus în exilul meu din comitatul Sopron. Are în manuscris folio — 274 coale. În vreme mai prielnice se va putea eventual și tipări!..

Cred, că aievea ai rostit aceste adorabile cuvinte, că cuvintele tale sunt adevărate și ele au și produs ceea ce însemnează. Prin cuvintele tale pâinea s'a prefăcut în trupul și vinul în sângele tău. Mai cred, că întreagă esența pâinii și a vinului s'a schimbat și din ele n'a rămas decât ce cade sub simțirile noastre, adică: culoarea, mirosul, greutatea, mărimea, și aceste accidente singură esența ta — ființa ta — le poartă.

Cred, că sub aceste forme ești de față chiar așa de cu adevărat, ca și înaintea Apostolilor tăi la masă, și că sub forma pâinii ești *întreg* — cu trupul și cu sângele — ca și sub forma vinului.

Cred, o dulce Isuse, că ce-ai făcut tu la cină, aceeaș faci azi — la porunca ta — preoții tăi, în puterea cuvintelor, cari le-ai zis lor: „*Aceasta să o faceți întru pomenirea mea!*” (Luca 22, 19).

Cred, că în fiecare chivot din lume ești de față sub forma pâinii consacrate. Aici mă închin ție, aici Te împac aici te rog, Isuse, ca pe autorul acestui mister al iubirii. În închinare și credință mă unesc cu Apostolii. Mă închin cu Îngerii, cari stau de veghe înaintea chivoturilor tale în liniște, arzând de iubire.

2. Mulțămire.

„*Și mulțămind, au frânt*”... (Luc. 12, 19). Ai mulțămit, Isuse, că în sfârșit a sosit vremea, să dai curs liber iubirii tale celei fără de hotar. Acuma-ți permite Tatăl, ca să te dai *tuturora*, pentru totdeauna fără să oprești ceva pentru tine, nici din esența ta, nici din mărime, nici din privilegii. Pentru asta te simți fericit, te umple mulțămirea, ca și cum ai dobândi ceva pe seama ta. Bine, dar ce dobândă aștepti pentru iubirea fără margini? Vei afla oare răsplătire pentru toate părăsirile, disprețuirile și batjocurile îngrămădite asupra ta? Vei seceră atâta iubire, câtă nerecunoștință? Crezi, că vor ști prețul în deajuns scumpa comoară, ce ai dăruit-o oame-pilor în această taină?

Da, tu știi bine, ce păhar amar și pururea prea plin îți procură această stare nouă; prevezi răutatea oamenilor în toate schimbările ei; le socotești îndărătnicia, că mereu se întorc de cătră tine; cu toate aceste ai *mulțămit* pentru prilejul, ce ți-s'a dat, de a face bine cu toți, și asta e doritul tău scop, asta bucuria și răsplata ta, a cărei lipsă o simte inima ta fără stămpărare.

Dar, dacă tu, Doamne, și mulțamei, căci te-ai putut da pentru noi, cât de mare trebuie să fie atunci recunoștința mea pentru acest dar al nemărginitei tale iubiri? Doar pentru noi ai rânduit acest sacrament!

Pentru mine e acest sacrament, al cărui chiar și numai descoperirea întrece orice închipuire.

Pentru mine sunt minunile numeroase, pe cari rânduirea acestui sacrament le-a făcut necesare din partea atotputerniciei tale. Pentru mine sunt iubirea, răbdarea și îndurarea, nenumăratele și nespuse de multele jertfe, ce tot mereu le pretinde dela tine susținerea acestei tale.

Toate aceste pentru mântuirea și mângâierea mea! Și cine sunt eu? O nimica, ticăloșia, nerecunoștința, păcatul întrupat. Și cine ești tu, care astfel te jertfești? „Desăvârșirea ființei”, curată desăvârșire și curată iubire.

O iubire necuprinsă și milostivă bunătate! Comori delicate și nesecate ale sfintei inimi alui Isus! Cu ce să vă răsplătesc? Mărturisesc cel puțin atât, că nu-s în stare a mă achita! Tie-ți mulțămesc toate, o Isuse al meu, binecuvântat să fii pentru toate! Fie binecuvântat ceasul, când ai rânduit acest sacrament! Fie el pentru mine izvor de dar pururea nesecat și vatră nestinsă a vieții și a îndurării pline de har! Câte bucurii curate sufletesti am avut pe urma acestui sacrament dela cea dintâi cuminecare a mea! Zi de zi gust în el fructul întăritor, care-mi nutrește slaba viață. De când a fost rânduit stă pe cerul bisericii ca un soare neschimbat. Isuse, pe tine te doresc merinde în ceasul morții mele. Tu ești în acest sacrament, dela care-mi nădăduesc veșnica mântuire.

Da, numai în ziua, carea nu va mai avea amurg, voi putea mulțami după cuviință, pentru că ai rânduit acest sacrament. Atunci abia va înțelege mintea mea toate minunile acestui sacrament și se va înflăcăra de iubire nesfârșită către el. Dar totuși? — Se va putea înălța recunoștința mea așa de sus și în cer, ca să corăspundă măreției binefăcărilor produse prin acest sacrament!

3. Impăcare.

Rânduind Isus sf. Euharistie a zis: „Acesta e trupul meu, carele se frânge... Acesta e sângele meu, carele se varsă pentru voi”. Asta înseamnă, că sf. Euharistie e jertfă, moarte pentru

păcatele noastre. Ori nu e cât o moarte, ba poate și mai mult, când un om viu ajunge într-o așa sfârșit și sub forma pâinii se face nutreământ oamenilor?

Nici o lucire în ochii lui, nici o demnitate în persoană, nici o viață pe buze, ci numai liniște de cimiter, umbră și nemișcare. Cercetează de e mai mare deosebirea între omul viu și trupul lui mort, decât între Isus, care ședea la masă cu Apostolii săi, și între Isus cel prefăcut în pâine? Sf. Cuminicătură e pentru Isus cu adevărat starea morții, aleasă de el, ca să șteargă păcatele noastre. Căci în înțelepciunea sa a cunoscut Domnul, că înaintea Tatălui ceresc asta eră singurul chip potrivit de a contrabalansa corupția lumii.

O astfel de înjosire trebuia să opună Isus în sf. Cuminicătură superbiei noastre, o astfel de supunere continuei noastre răsculării, o astfel de sărăcie neghioabei noastre lăcomii și risipe, o astfel de curăție și lăpădare de orice ființă creată față cu poftile disordonate ale inimei noastre.

Părinte ceresc, primește jertfa aceasta pentru păcatele mele! Isuse, iartă-mi tot păcatul contra ta, în deosebi răutatea, că mereu-mereu am recăzut în păcatele mele, în vreme ce tu astfel de jertfă ai adus pentru împăcarea noastră. Urăsc păcatele mele, după cum tu le urăști, le urăsc împreună cu tine.

Te mai încărcăm noi și cu tot felul de alte soiuri de moarte, o Mielule al lui Dumnezeu! Ne lenevim. Suntem nerecunoscători față de tine și comitem sacrilej contra ta. Și în persoana de dispreț alui Iuda ai văzut și figura aceasta înspăimântătoare a morții în toată întunecimea, uriciunea și nerușinarea lor. Și totuși ai dat acest sacrament. Tu la toate ești gata. Isuse, fie-ți milă de cei ce te învrednicesc și de o astfel de moarte, de cei ce te tradează rușinos, și te înjură și te desprețuesc! Primește credința, închinarea și dragostea mea ca satisfacție pentru ei!

„Acesta e sângele meu, carele pentru mulți se varsă”. Ce-i aceasta: „Pentru mulți”? Nu l-ai vărsat pentru toți? Sigur; dar câți nu se eschid dela puterea lui mântuitoare! Iacă, măcar sângerează din mii de rane deodată și umple tot pământul cu valurile mântuitoare ale sângelui său, sunt suflete, cine știe câte, cari se feresc din calea lui cu o întristătoare invențiozitate.

O Isuse, cât de amar te-a putut dura, când în ceasul așezării acestui sacrament ai văzut pe acești rătăciți. Pe toți i-ai văzut în Iuda. Pe el nu-l poate mișca nici un semn al gingășiei; se cuminecă sacrileg și moare nepocăit, deși iubirea ta a încercat de nenumărate ori să-l scâpe. Izbucnește oftat din întristată-ți inimă și te cuprinde negrăită durere prevăzând, că așa de mulți nu vor trage folos din sacramentul tău, măcar el e cea mai strălucită dovadă a dragostei tale călduroase, e fructul nenumăratelor tale jertfe și continuă înnoire a morții sale.

O Isuse, mă fac părtaș durerii sufletului tău! Fie-ți milă de cei împietriți și mai ales de agonizantii, cari în ceasul acesta refuză merindea vieții de veci!

4. Cerere.

„Aceasta să o faceți întru pomenirea mea!” Isus toate ni-le-a dăruit nouă. Cu fapta săvârșită la cina de pe urmă prin o lovitură s'a făcut jertfa; nutremântul și călăuzul nostru. Prin urmare el vrea să ajute pe toți oamenii, să-i nutrească și să-i însoțească ori unde merg. Vrea să trăiască între ei, ca tata între copii, ca prietenul bun la prieten bun. Darul său cuprinde tot: ce e dumnezeesc și omeneș, spaț și timp. Și pentru toate n'are altă cerere către Apostoli și către noi, decât: „Aduceți-vă aminte de mine!”

Pentru marea și nebiruita sa dragoste numai asta una ne-o cere: Să nu-l uităm! — Să nu uităm, că e între noi, că stă la ordinele noastre. Să ne gândim, că ne așteaptă și toate ale sale nu încetă a ni-le înmăna nouă. Numai una ne cere, una dorește: „Aduceți-vă aminte de mine!”

Cine va spune câtă dragoste și gingășie exprimă aceste vorbe?! Ce ecou plăcut și puternic află în inimă acest cuvânt! Săraci, slabi, supuși la ispite, lipsiți de curaj, orbi, desculți, flămânzi, păcătoși, numai una vă cer tuturor, pentru mine și pentru voi: „Aduceți-vă aminte de sf. Cumințătura”.

Isuse, mântuitorul sufletului meu, sunt hotărât tare a-mi aduce aminte de tine! Dar prea bine știu, cât preț și durată au propunerile mele, dacă nu mă sprijinește și întărește harul tău. Fil deci stăpânul meu. Fă, să nu încetez a-mi aduce aminte de tine, în sf. Sacrament de pe altar, și să nu poasă șterge amintirea ta din inima mea nici povara muncii, nici deșertăciunea lumii, nici distracția, nici suferințele, nici răsbu-

nașea. Fie în tot locul cu mine această dulce aducere aminte, în singurătatea căminului meu, în aglomerația lumii și în tot locul. Aceasta să-mi modereze și stăvilească bucuriile și lacrimile mele. Aceasta să mă facă credincios în iubirea și venerația intimă către acest sacrament, zelos în primirea lui și întreaga viața mea să se cufunde în sfântă pomenirea ta, o preasfânt sacrament al Euharistiei! Aducerea aminte de tine să-mi fie și viața, lumină sufletului, dorire și paznic inimii, nădejde rugăciunilor mele, motivul ocupațiilor, credința, nădejdea și iubirea mea. Isuse în preasf. Euharistie! Toată viața mea să fie consacrată sfintei tale pomeniri!

ARITON M. POPA.

Insemnări.

Fraților, nu părăsiți satele! După potopul războiului sunt atâtea lucruri de îndreptat și de curățit, atâtea răni și morbururi de vindecat, atâtea goluri de umplut și dealuri de nivelat în raporturile familiare și sociale, în educație și în instrucțiune încât nu un preot și un învățător, cum aveam înainte de războiu aproape în fie care sat, ci și mai mulți ar putea fi folositori și serios ocupați cu nevoile poporului. Durere, că tocmai acum avem mai puțini preoți pe la sate. Războiul a împușcat numărul clerului tânăr în seminare, iar instruirea idealului nostru pe prea mulți preoți i-a atras în serviciul statului. Acesta e un rău, pe care biserica îl vede și-l regretă. Dovadă și următorul aliniat din o scrisoare a Consistorului din Blaj către un preot, care a intrat fără știrea și favoarea mai marilor săi bisericesti în o slujbă de a statului, care n'are o însemnătate deosebită și pentru biserică:

„Ai fost trimis în via Domnului, o' cultivi; să grijești în mod imediat de turma cuvântătoare, ce ți-s'a încredințat, predicându-i adevărul, înstituiind în suflete împărăția harului și făcând în tot locul pe ingerul binefăcător al sutenilor de creștini, cari muncesc și se trădese și cari în nenumeratele lor lipsuri, năcazuri, nenorociri și nedreptăți aleargă la păstorul bun, pūrurea treaz și gata de a le servi. Mistunea aceasta de însemnătate cardinală nu s'a terminat în România mare. România unită, pentru a fi în realitate mare și puternică, are lipsă de continuă luminare și de înălțare morală a satelor noastre.

Aceasta lucrare însă reclamă și în viitor preoți buni, înțelepți și însuflețiți. Din motivul acesta noi nu putem aproba părăsirea misiunii preoțești din partea acelorora, cari au făcut mărturie despre vocațiunea lor.

E de dorit, ca și conducătorii statului să judece temeinic chestiunea și să înțeleagă, că e în detrimentul României mari să ia preoții de pe sate, unde nu se pot substitui, și să-i aplice în officii, cari n'au însemnătatea slujbei preoțești și în cari și laicii ar putea munci foarte bine. — Ghedeon.

Internate pentru studenții săraci de țărani. Numai un student sărac, fiu de țăran, modest și fără multă cunoștință de oameni, ar ști descrie greutățile traiului lui mizer, care de cele mai de multeori mulțumește numai dorința de-a avea pâine și cvartir la periferia orașului cu școală. Fața lui grăiește despre mizeria vieții lui, despre dorințele de a-se nutri și cu cea mai sărăcăcioasă mâncare, ce ajunge pe masa bogatului și despre încordările, ce le face pentru progres. Câtă mulțumire sufletească s'ar așeza în sufletul lui, dacă ar avea o locuință igienică și dacă, mergând dela școală, ar afla și ei o mâncare caldă, pregătită simplu și din alimentele, cu cari se nutrește în ferii la casa părinților, cari au durerea, că nu pot da mai mult și mai bun pentru fiul lor, decât dau în realitate.

Va zice cineva: Dacă studentul e sărac și învață bine, se împărtășește de ajutoare, iar cel mediocru și mizer să nu învețe la școli secundare. E drept, că sunt, cari bineficiază de burse, dar acum mai ales, cât ajunge o bursă, apoi câți au terminat liceul cu eminentă, fără de-a avea stipendiu! Apoi sunt prunci talentați, cari nu sunt în stare să se lupte și cu mizeria traiului și cu greutățile studiului, pentru ce ori părăsesc școala, ori slăbesc la învățatură și câte talente nu se îngroapă pe sate, fiindcă părinții săraci nici nu cutoază să-i dea la școlile din oraș.

Aici s'ar putea ajuta așa, ca statul, ori societatea din colecte, să facă clădiri igienice în câte un centru cu școli, în cari să adăpostiască pruncii buni și săraci de țărani mai ales. Aranjamentul internatului să samene cu aranjamentul unei case țărănești. Viptul să fie simplu, din naturalii, ce le-ar da părinții băieților. Cum mulți s'au făcut oameni mari, servind ca studenți câte unui profesor, tocmai așa pruncii din

un astfel de internat înșiși să măture, să curețe, să taie lemne, să facă foc, să aprindă luminarele, să care apă, să ajute în culină ș. a. În forma aceasta ar scăpa de cvartirele prea scumpe pentru un om sărac și de multeori lipsite de higiena corporală și sufletească. Pentru internatele, în cari școlarii nu pun mâna pe nimic și așteaptă ca servitorul să ridice de jos fiecare petec de hârtie, să se încasseze taxe, din cari superioritatea să-i poată prevedea domnește.

Ne bucurăm, că aproape pe lângă fiecare liceu s'a deschis câte un internat și bucuria ne va fi deplină, dacă vom auzi, că se deschid internate pentru fiii mizeri dar talentați de țărani, din cari ar deveni cei mai importanți factori ai neamului.

Senior.

Rubrică Pastorală.

Ectenia cea mare. Toți, cari au aprofundat și apreciat serviciile dumnezești ale bisericii grecești, fie ei din ori și care parte a lumii, — aduc laude entuziaste frumoasei gândiri și graiului poetic, zugăvite în ritul nostru. Cu toată frumusețea asta însă e de neexplicat, cum popoarele, cari cu rugăciuni așa de frumoase împloară cerul, în viața creștinească arată un contrast dureros cu ritul lor. Acest lucru se vede din modul, cum se săvârșesc serviciile dumnezești. Sunt neștiutori credincioșii și, une ori, și preoții, cari rostesc rugăciuni ce nu le înțeleg, și săvârșesc acțiuni liturgice, a căror însemnătate o acopere un nor negru înaintea ochilor lor, din care cauză nu cunosc frumusețile ritului și le lipsește pietatea sinceră¹⁾.

Una din cele mai frumoase părți ale Liturghiei este începutul, adică ectenia cea mare, — care, ca și toate ecteniile le considerăm și de suplement, cu care se umple golul între rugăciunile, ce le rosteste preotul în taină. Mulți rostesc, ori cântă ecteniile cu o repezeală necuviincioasă, cu o pronunțare fără căldură, fără înțeles și fără frumusețe. Mulți le cetesc, omițând câte o cerere. Procedura aceasta e incorectă și păgubitoare, fiindcă poporul credincios părțile acestea le aude

¹⁾ Maximilianus P. S. Praelectiones de Lit. Orient. I., 49, 80.

pentru popor aceste sunt părțile principale, iar neauzindu-le cum se cuvine, nu înțelege frumsețile ritualului și noblețta legii creștinești și așa ținta principală a ritualului grecesc: edificarea sufletească a poporului împreună rugător, se pierde.

Aceste considerațiuni adevărate indică lipsa explicării rugăciunilor și în special a ecteniilor pentru credincioși. Altfel n'au nici un fruct. Acestea considerante mă îndeamnă, să explic *ectenia cea mare*, care este un complex de rugăciuni mărețe.

Ectenia cea mare. (εὐχὴ ἐκτενῆς, μεγάλη) ectenia de pace (εἰρηνικά), cum se mai numește, se începe cu cuvintele:

1. *Cu pace Domnului să ne rugăm.* Este o admonițiune la începutul ecteniei, o provocare, ca să ne rugăm Domnului cu liniște sufletească și împăcați cu frații noștri, precum și Hristos ne poruncește: „Și când stați de vă rugați, lertați ori ce aveți împotriva cuiva“¹⁾, pentru că nu numai cu necredință, dar nici cu lipsa bunei înțelegeri cu deaproapele nostru nu este bine să ne rugăm. Sf. Pavel scrie: „Voiesc dar să se roage bărbații în tot locul, ridicând mâinile curate, fără de mânie și fără de îndoire“²⁾.

2. *Pentru pacea de sus, și pentru mântuirea sufletelor noastre, Domnului să ne rugăm.* Pacea de sus, după sf. Paul este „pacea lui Dumnezeu, care covârșește toată mintea“³⁾, despre care pace zice Isidor Peleușotul⁴⁾: „Pacea dă ne-o nouă, adecă nedreptăți să ne împreunăm cu tine, ca împăcați pria Spiritul Sfânt, să fim pe veci nedespărțiți de iubirea ta“. — Sub mântuirea sufletelor noastre înțelegem mântuirea noastră vecinică, cel mai însemnat lucru pentru un creștin, care și aci îl cerem în locul prim dela Dumnezeu.

3. *Pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu bisericii și pentru unirea tuturor, Domnului să ne rugăm.*

Se cere pacea sufletelor, pacea credinții, pentru care a venit Domnul nostru Isus Hristos în lume și a suferit, și pe care o propovăduiește biserica, ca pe toți să-i uniască în aceiaș credință. Pace adevărată și deplină cerem bisericii, pace înlăuntru și pace din afară, pentru că aceasta este cea

¹⁾ Marc. 11, 25.

²⁾ II. Tim. 2, 8.

³⁾ Filip. 4, 7.

⁴⁾ S. Szabó: Expositio s. Lit. Io. Chrysostomi. p. 154.

mai mare binecuvântare, care o ajută, ca toate neamurile să le împărtășească din vistieria darurilor ei încredințate. Ce este pacea, de nu liniștea ordinei, spune Sf. Augustin¹⁾, care ne face, să petrecem viața lină și cu odihnă în toată cucernicia și cinstea²⁾.

4. Pentru sfânta locuința³⁾ aceasta, și pentru cei ce cu credință, cu bună cucerie și cu frica lui Dumnezeu intră întrânsa, Domnului să ne rugăm.

Cei ce intră în biserica lui Dumnezeu, să o facă aceasta cu credință vie, cu datorită pietate și cu frica fiilor lui Dumnezeu.

5. Pentru Episcopul nostru (N), și pentru onorata preoțime, întru Hristos diaconime, pentru tot clerul și poporul, Domnului să ne rugăm.

În locul cel dintâiu se pomenește capul diecezii, pentru că el este cel mai mare în oficiu și în dignitate. Pentru el se cere putere și înțelepciune, ca să-și poată împlini datorința cu sfințenie, precum voiește Dumnezeu. Se roagă apoi poporul pentru preoți, pentru diaconi și pentru tot clerul, care este rânduit a griji trupul mistic al lui Hristos, precum spune Dioniziu Carth.: „Cu toate — că în sfânta Liturghie în rândul prim și în general trebuie să ne rugăm pentru popor, mai cu samă însă avem să ne rugăm pentru pontifice și episcop și pentru aceia, cari sunt înălțați în mijlocul poporului credincios și sunt de folos poporului, iar prin înțelepciunea lor lavată și apărată credința“⁴⁾

6. Pentru drept credinciosul și iubitorul de Hritos Regele nostru (N), pentru toată curtea și oastea lui, Domnului să ne rugăm.

7. Pentru ca să-i ajute, și să-l supună sub picioarele lui pe tot inamicul și contrarul, Domnului să ne rugăm.

Biserica se roagă nu numai pentru capul bisericii ci și pentru rege, carele este reprezentantul puterii lumești, fiindcă amândouă puterile: cea spirituală și cea lumească sunt date spre mărirea lui Dumnezeu. Cu toate că scopurile lor secundare sunt divergente, totuș din voința lui Dumnezeu, cu putere îndoită au să conducă lumea și să căluzească neamul

¹⁾ Szabó s. c. p. 155.

²⁾ 1 Tim 2. 2.

³⁾ „sfânta casă“ în original (Cultura Creștină, VII, nr. 1) — 12. p. 224).

⁴⁾ Szabó o. c. p. 156.

omenesc la destinul său, care este mântuirea sufletelor și bunăstarea popoarelor. Scopul acesta însă nu se poate ajunge, numai dacă amândouă puterile se aliază. Pentru acea învăță și marele pontific Leo XIII, că acestea două puteri zidite de acelaș Dumnezeu, nu se pot contraria: „Intre cele două puteri este lipsă de o alianță ordinată, carea se poate compara cu alianța sufletului și a trupului în om¹⁾).

Regele, adică puterea lumească, prin aceasta alianță este dator să sprijinească biserica: a) morala și cinstea cetățenilor să o promoveze prin legile sale, iar greșelele să le pedepsească. b) Biserica se roagă mai cu samă pentru ca regele să poată cârmui în pace. Deci regele dator este a susține pacea, fiind pacea o binefacere atât pentru religione, cât și pentru bunăstarea temporală. c) Regele are să apere biserica.

8. *Pentru biserica aceasta, pentru toate cetățile, și satele, pentru cei ce cu credință viețuiesc într'ânsele, Domnului să ne rugăm.*

În originalul grecesc este vorbă de mănăstire, adică „pentru aceasta sfântă mănăstire“, se înțelege corporațiunea morală, și nu clădirea. Prin urmare în împrejurările noastre date ne rugăm pentru corporațiunea morală a credincioșilor, pentru comuna bisericească: „pentru comuna aceasta“²⁾ sau „pentru orașul acesta“ : pentru fericirea temporală și vecinică a tuturor.

9. *Pentru bună liniștea aerului, pentru înmulțirea roadelor pământului, și pentru timpuri de pace, Domnului să ne rugăm.*

În aceasta cerere servitorul bisericii, în numele poporului, se îndreaptă către Dumnezeu, cerând bunuri temporale, precum faceă și profetul Ieremia, despre care s'a scris: „Acesta este iubitorul de frați prorocul lui Dumnezeu Ieremia, carele mult se roagă pentru popor și pentru sfânta cetate“³⁾.

10. *Pentru cei ce umblă pe ape și călătoresc, pentru cei morboși, pentru cei ce se ostenesc, pentru cei robiți și pentru mântuirea lor, Domnului să ne rugăm.*

Mai nou se zice „pentru cei bolnavi“. Cuvântul acesta înlocuiește „morbosul“ nostru în vechiul regat; se pare însă o greșală acest lucru, căci la noi în multe locuri „bolnav“ are înțelesul de schilav, mutilat, ori ceva deformatate trupească.

¹⁾ Acta Leonis XIII. Encycl, „Immortale Dei“.

²⁾ „Cultura Creștină“, VII: nr. 11 - 12 p. 225.

³⁾ II. Mac. 15, 14.

Pentru „cei robiți“ se zice „prinși“ ce asemenea nu pare a fi corect, de oarece, deși suntem dați acum cu terminii de războiu, — a prinde, prins, are și alt înțeles și nu este termin așa exclusiv ca robii. Cărțile liturgice au „prinși“, excepțiune laudabilă face Orologierul de Blaj¹⁾.

În aceasta rugare ne îndreptăm către Dumnezeu pentru frații noștri, cari sunt în situații mai grele. „Robiți“, se înțeleg toți cei lipsiți de libertate. De sine se înțelege, că criminalii vinovați nu se cuprind aici.

11. Pentru că să ne mântuim noi de tot necazul, mânia și nevoia, Domnului să ne rugăm.

12. Apără, mântuiește, îndură-te și ne păzește pe noi, Dumnezeule cu darul tău.

Cuvântul „nevoie“ în aceasta cerere n'are înțelesul ardelean: epilepsie, ori logic-gramatical: lucrare fără voie, ci cel ce se usează în vechiul regat, adică *trebuință, lipsă*. Acest înțeles îl are și originalul²⁾. Textul românesc al Liturghiei l'a fost primit de acolo, și a ținut cuvântul „nevoie“ numai cât prea puțin sunt, cari să-l înțeleagă bine.

Rugarea aceasta este generală: se cere darul lui Dumnezeu, care ne apără și ne ferește de ori ce rău. Cu rugarea aceasta se închid șirul cererilor ecteniei celei mari.

Poporul la toate rugările din ectenie răspunde: „Doamne, îndură-te spre noi!“ ori: „Doamne, miluiește!“ Mai corăspunzător ar fi: „Doamne, miluește!“ ori: „Doamne, îndură-te!“ Adausul: „spre noi“ nu este în original, și peste tot forma usată la noi uniții cu Roma nu este veche. În multe locuri și azi se cântă „Doamne, miluiește!“

Κύριε ἐλέησον = Doamne, îndură-te, este din cuvintele *Κυριος* = Domn (în vocativ) și *ἐλέω* = a se îndura, a se milui (în Imperativ auristos).

Ce rugăciune poate fi mai puternică, ca și acest strigăt plin de umilință, de durere și de suspin. Dioniziu Carh. zice despre expresiunea aceasta următoarele³⁾: „Între toate cuvintele rugătoare, cuvântul: „Miluiește“ se vede a fi cel mai puternic și neîntrecut, iar la Atotputernicul mai plăcut. Pentru că ori și ce va zice Domnul către cel ce se roagă așa, el poate

¹⁾ Ed. IV. 1912 p. 53.

²⁾ Maximilianus P. S., *Missa Graeca*, p. 18.

³⁾ De oratione, 27. Szabó, o. c. p. 153.

răspunde: Miluiește! De va zice Dumnezeu: Ești păcătos și nevrednic de îndurarea mea, răspunde netrebnicul: Miluiește! Sunt nevrednic, nemărginit de nevrednic, ca să pot înțelege, pentru aceea zic și te rog: Îndură-te spre mine! Îndură-te spre mine! Și ori ce se va obiecta rugăciunii mele, că nu mă rog cu zelul dreptății și cu iubire, tot acest cuvânt îl voi repeta: Miluiește! Nu mă rog cu dreptate și cu dragoste, tocmai pentru aceea te rog, să te înduri spre mine nefericitul și să-mi dai din zelul dreptății și al iubirei, ca să mă poți ruga după placul tău".

Ca să fim părtași milei dumnezeiești, e de lipsă ca această oftare s'o pronunțăm cu umilință adâncă și cu pocăința sufletului și să se exprime cu atâta căldură, ca cu puterea ce o are să aprindă inimile credincioșilor și să producă liniștirea totală în voința lui Dumnezeu.

* * *

Ritul grecesc este un tezaur bogat și prețios, dar tezaurul necunoscut de nimeni și ascuns nu aduce nici un folos. Este grea învinuirea, ce se aduce popoarelor de ritul grecesc, că lor li se poate aplica zisa Psalmistului: „pauperes facti sumus nimis“, dar e o învinuire dreaptă¹⁾. Poporul setos după cele bune și frumoase trebuie îndestulit prin instrucțiuni și pildă frumoasă, și cum avem tezaurul în mână, să-l deschidem și să-l împărțim poporului, explicându-i ritul nostru admirabil.

TOSIF SÂNGEORGAN.

CRONICĂ.

Anul acesta (1919) a trecut la cele de veci și *Alexandru Vlahuță*, cel mai mare scriitor al nostru din generația după Eminescu. De la Eminescu încoace doar numai Coșbuc a mai avut un astfel de cult al formei și respect desăvârșit pentru artă, cum a avut el. (În proză au avut mai mulți.) Dovadă neîntrecută lui poezie „Cuvântul“, apologia și apoteoza cea mai desăvârșită a artei. A început cu obișnuitele cîrpituri de dragoste (îci-colo răpit de focul patimilor a mai căzut și

¹⁾ Maximilianus P. S.: Praelect. de Lit. Or. I. p. 50.

el în câte o ispită, ori chiar păcat al tinerețelor) și s'a ridicat din ce în ce tot mai sus spre culmile curate ale idealului. Ba atinge nu odată înălțimi într'adevăr creștine. De pildă, „Hristos a înviat“ sau „Și cei din urmă cași cei dintâi“, ca de număroasele lucrări în proză nici să nu vorbim. De altfel, așa i-a fost întreg programul activității sale: o apostolie. În versuri și-a exprimat programul la Ateneu în „Unde ni sunt visătorii?“ în care renunță solemn la preocupările mărunte ale persoanei proprii: în proză de mai multe ori. Între altele într'un toast rostit la cununia unui poet, în care arată într'o viziune splendidă rostul și chemarea unui scriitor adevărat în viața unui neam, citând un fapt caracteristic din războiul purtat cu atâta vitejie contra Rușilor de Japonezi, poporul pentru care Vlahuță avea un cult deosebit. Trebuind să fie descoperit un vas de războiu inamic (rusesc) în numitul războiu, un ofițer japonez se oferă de bună voie să se ducă singur pe o noapte întunecoasă într'o luntriță până în apropiere nemijlocită de vas și acolo să aprindă torțe mari pentru a arăta alor săi direcția în care să-și îndrepte loviturile. Zis și făcut. Ofițerul și-a împlinit datoria până la sfârșit, dar a căzut și el victimă în cele din urmă. Așa trebuie să-și înțeleagă chemarea și scriitorul, încheie Vlahuță. Cu lumina minții și a inimei sale trebuie să arete calea, pe care trebuie să meargă con-naționalii săi.

Și așa și-a înțeles-o și regretatul Vlahuță. A povestit cu măiestrie neîntrecută istoria neamului în „Din trecutul nostru“. A cântat frumusețile naturii noastre în „România pitorească“. Ne-a desvălit cu pricepere unică minunile săvârșite de prietenul său, pictorul Nicolae Grigorescu. Ne-a spus atâtea vorbe cuminți „La gura sobei“. Ne-a arătat, cum se vedește dreptatea lui Dumnezeu și în lumea aceasta în volumul „Dreptate“, ca de multele mărunțișuri, începând cu „Icoane șterse“ ori cu „Din goana vieții“ și sfârșind cu „Dacia“ ori cu „Lamura“, pe cari le îngrijă în timpul din urmă nici să nu mai vorbim. Un critic literar a spus despre el, că e unicul scriitor român pe care l-a citit și admirat totdeauna, fiindcă a evoluat și el sufletește la fel. În tinerețe îi admiră erotica și schițele. În vrâsta bărbăției operele maturității sale literare.

Bunul Dumnezeu făcă-i parte de raiul luminii, adevărului, frumuseții și dreptății, pe cari atât de mult le-a iubit. (y)

Iezuiții francezi în războiul mondial. După date statistice, ordul religios „Societatea lui Isus” a avut în armata glorioasă a Franței la 900 membrii, printre cari au fost 107 ofițeri, 3 comandanți, 13 căpitani, 26 locotenenți, 59 sublocotenenți și 5 ofițeri sanitari. Au murit moarte de erou 165 ofițeri și subofițeri lezuiți. Despre valoarea militară ai acestor mari patrioți și mari creștini vorbește mulțimea decorațiilor: 62 au primit Legiunea de onoare, 39 medalia militară, 350 crucea de războiu, iar 365 au fost menționați cu laudă în ordinea de-zii. Convingerile puternice religioase au înflăcărat desigur inimele acestor ostași, ca și pe călugării tuturor ordurilor și pe preoții francezi, cari au luat parte în războiu ca combatanți, să-și îndeplinească cu tărie și cu devotament datoriile patriotice sub conducerea legendarului general Foch și a altor generali vestiți catolici — practicanți. Ne putem închipui ce influință a avut asupra soldaților francezi pilda de viață curată și de cea mai mare abnegațiune a călugărilor și a preoților lor și ce parte a avut acest aluat bun în învingerea atât de mult sărbătorită a Francezilor! (r.)

*

În 31 Decembrie 1919 se împlinesc 30 de ani dela moartea lui *Ion Creangă*, cel mai iscusit povestitor român. Cât de simplu ni se pare moș Creangă după vorbă, după port. Un țăran îmbrăcat în straie domnești. Afară de Moldova lui n'a fost nicăirea, nici alte limbi n'a știut să zici că dela un scriitor strein a învățat una, dela altul alta. Ba poate că nici cărțile scrise românește nu le prea cetia. (Față de unele avea adevărată oroare!) Ce știa el, erau poveștile, zicalele, ghicitorile, snoavele, cântecele și mai ales poznele lui cele multe, făcute cu băeții de seama lui, în sat la Humulești. — Într-o bună zi, când Titu Maiorescu și alți domni din Iași se adunau la discuții și opere literare în așa numita „Junimea”, iată că vine și moș Creangă cu povestea „Soacra cu trei nurori”. Și venit a fost. Cu povestea aceasta și cu celealalte, dar mai ales cu fermecătoarele lui „Amintiri din copilărie” a intrat pentru totdeauna în literatura română. Ceeace te captivează atât de mult la Creangă e, pe lângă naturaleta graiului, și modestia și totala lipsă de orice pretenție. Sunt cunoscute scurtele, dar cuprinzătoarele lui cuvinte din „Prefață”: „Iubite Cetitor, multe prostii îi fi cetit de când ești. Cetește, rogu-te, și ceste și unde-i vedeă că nu-ți vin la socoteală, ia peana

în mână și dă și tu ceva mai bun la iveală, căci eu atâta m'am priceput și atâta am făcut".

Căți n'ar dă toată erudiția lor deșartă și toată cunoștința de limbi europene ce posedă, numai să poată scrie o pagină ca moș Creangă! (z.)

*

A murit *Ernst Haeckel*, naturalistul dela Jena, care a sălbătăcit în cea mai mare măsură sufletul poporului german prin propaganda ateistă ce-a făcut. Lucrarea lui cea mai răspândită „Enigmele lumii” (*Welträtsel*), în care își bate joc de tot ce e drept și sfânt, întemeiat pe descoperire dumnezească, a ajuns peste o sută de ediții. Oamenii serioși de mult îl numiau un demagog al științei. Mai ales de când naturalistii serioși *Brass* (*Das Affenproblem. Professor Haeckels neueste gefälschte Embryonenbilder. Leipzig 1908*) și *Dennert* (*Wahrheit über Ernst Haeckel. Halle 1909*) au dovedit falșificările lui absolut neadmisibile în materie de știință. Nici când nu s'a dovedit însă de mai mare demagog ca în timpul războiului mondial, când a îndemnat și el, alături de Wundt și alți savanți germani, la ură și exterminare a tot ce nu e teuton. Nu le-am spune toate acestea, dacă s'ar ști. Așa se vede însă că la noi nu se știu. În rubrica „Efemeridele zilei” de *Aristarc et Comp* a „Patriei” din 26 Noemvrie 1919 un confrate, precum se vede, din vechiul regat, care nu cunoaște bine împrejurările îl face pe Haeckel mare geniu și-l aduce ca model de modestie. Că ce geniu a fost au arătat savanții cari l-au acuzat de falșificare. Că a fost modest, o înțelegem. Pe lângă greșelile ce le-a făcut, nici nu putea fi altfel. Nu înțelegem însă, cum *Aristarc et comp* voind să caute modele de modestie, află chiar pe monistul dela Jena. Sunt, slavă Domnului, atâția alții cu mult mai modești și mai virtuoși decât el, chiar și la noi. (x.)

*

La alții și la noi. Pentru a face paralele necesare între stările dela noi, care în atâtea privințe lasă de dorit și între stările mai înaintate ale altora, aflăm de bine să publicăm în cele următoare scrisoarea unui tânăr student în teologie (*Ioachim Dăianu*), care s'a dus în *Grand-Seminaire* din *Paris, Issy-les-Moulineaux* pentru desăvârșirea studiilor sale teologice. Iată scrisoarea, adresată unui prieten, cleric al nostru în Seminarul Bunei Vestiri din Blaj:

„Îmi scrii, că vrei să cunoști viața de aici. În general e aceeaș viață de seminar, adică: studiu, prelegeri, exerciții de pietate etc.; dar nu-i vorbă se deosebește în multe privințe de cea din Blaj.

Aici e foarte mare disciplină și ordine, un regulament scrupulos, dar foarte bine observat. Încipue-ți aproape toată ziua silențiu, dar silențiu sacru, în înțelesul strict al cuvântului. Tot timpul liber, când nu e silențiu, se reduce la $\frac{1}{4}$ oră după dejun, 1 oră după amiază și $\frac{3}{4}$ ore seara după cină. În timpul acesta fiecare e obligat să se plimbe în grădină câte 2, 3 sau mai mulți într'o grupă; fiecare cu cine vrea. Înainte de amiază sunt 2 ore, dela 9h la 10h și $10\frac{3}{4}$ — $11\frac{3}{4}$, între ore fiecare e în camera lui și se pregătește pentru clasa ce urmează. După ore dela $11\frac{3}{4}$ până la 12h lectură pie, fiecare separat citește un capitol, adică cap din sf. Scriptură. Urmează fix la 12h amiază, care durează $\frac{3}{4}$ oră. La masă, unde e curățenie exemplară, servim noi; toată ziua se schimbă; cam la 2 săptămâni vine rândul fiecăruia la servit. În timpul mesei e silențiu și se citește la început un cap din Testamentul vechiu în latinește, apoi istoria bisericii catolice în Franța, iar la urmă martyrologiul. Ce privește mâncarea e bună; nu-s mâncările rafinate, cum sunt aici în restaurante, dar e dăstul și variat. Pâne câtă vrei, supă, carne, legumă, poame, câte un măr, sau struguri (acuma s'au gătat). Să nu uit, vin la toată amiază și cină; patru inși o litră. Dar nu-i vinul bun, ca la noi, e acru și o culoare roșie neplăcută.

Seara căpătăm supă, cartofi sau fasole, sau caș sau compot. Dimineața supă de urez, sau cafea neagră, în sărbători ciocolată! Ce zici, să fie și în Blaj așa? (Aici întrerup, căci trebuie să fac vizita la P. S. Sacrament $\frac{1}{2}$ oră).

Aici avem și exerciții de pietate destule și variate. Dimineața rugăciuni și meditație dela $5\frac{1}{2}$ h până la $6\frac{1}{4}$, apoi liturghie, unde ne cuminecăm cu toții. Seara este o oară de dogmatică dela 4—5, apoi studiu până la $6\frac{1}{2}$, când e recitarea rozărului în comun, apoi superiorul (rectorul la noi) ține cursul de ascetică în semestrul II. homiletică. Pe zi fiecare e dator să facă $\frac{1}{4}$ h adorație, iar odată pe săptămână $\frac{1}{2}$ h la altarul principal al capelei.

Eu ascult cursul de istorie cu anul IV, anul III. și I—II laolaltă cam 6 ore la săptămână obligătoare; afară de acestea ascult regulat cursul de Biblie, care e foarte interesant, căfe-

odată merg și la orele de dogmă, ascult tratatul de Euharistie (Pastorală o fac privat, în latinește). În teologie suntem 80 (anul III și IV), iar filosofie (an. I și II) peste 200 tineri din toată Franța, majoritatea din dieceza Parisului. Străini sunt eu și 3 din Elveția. Printre colegi am întâlnit mai mulți, cari au făcut războiul în România; ba unul a fost și în Ungaria, la Seghedin. Sunt mulți decorati, cu legiunea de onoare, peste 60 de inși, cari au fost ofitieri; în teologie sunt 12 căpitani, 4 decorati cu „legiune de onoare“. Am colegi dela vârsta de 17 până la 42 ani. Un lucru interesant, aici nu există ductori, ci superiorii fac controlul direct, dacă e lipsă; dar arareori se întâmplă cea mai mică violare a regulamentului. Superiorii sunt foarte amabili și culți. Nu există separatism între ei și noi. Mâncăm în aceeași sală, și ei fac acelaș exercițiu de pietate și deodată cu noi, se plimbă cu noi, conversează, discută etc. Ziua de Miercuri e liberă, adecă atunci leșim la plimbare în oraș în grupe de 6-8, vizităm bisericile, museele, jurul Parisului. Precum vezi și vieța e plăcută; ce bine ar fi să fim aici cel puțin 6 români. Eu cred, că va trimite Consistorul pe viitor mai mulți, să-și facă toată teologia aici.“ (ig.)

Cărți și reviste.

Marin Theodorian-Carada, în Cumpănă. București. Editura H. Steinberg. Prețul 5 lei. Format 8° pagini 256.

Harnicul și iscusitul autor al dreptului bisericesc oriental, al excelentei monografii despre Papa, prelucrată după Joseph de Maistre, al Medaliilor și plachetelor și al unei serii întregi de biografii splendide (Lasear Catargiu, Sf. Ioan Capistrano, Sf. Elisabeta Sf. Melania), presum și al altor valoroase lucrări, ne dă acum un volum de povestiri. D-sa e și un povestitor de forță. Precum se vede talent familiar. (Distinsul nostru novelist și romancier Caton Theodorian e fratele D-Sale).

Și în povestiri se arată acelaș om preocupat de idei și ideale de o mare înălțime morală. Astfel chiar în povestirea dintăiu „In cumpănă“, care a dat numirea întregului volum, ne pune în fața unei probleme, care a trebuit să dea de gândit și până acuma și va trebui să dea mai ales de aoi înainte tuturor fetelor bisericești. Liseta, fiica maiorului Iorgu Dobrinescu, absolvând liceul și urmând literele la universitate, muncește și mai

la urmă se îndrăgostește foc în colegul ei Filip Giurgiuvescu, un tânăr talentat și silitor, care deja ca student, avea un post frumos la fundația universitară Carol, ba întrevedeă și perspectiva unei catedre universitare. După trecerea licenței fata se întoarce acasă ferm hotărâtă să se logodiască cu idealul ei. A câștigat, deci, mai întâiu învoirea tatălui, mai pe urmă și a mamei ei și apoi l-a chemat telegrafic la logodnă. Tânărul a făcut bună impresie pretutindeni. Toți invidiau fericirea tinerilor perechi. Odată numai se lăfășește vestea, că mirele Lisetei e Evreu și, fiind Râmnicul Vâlcei un orașel mic, vestea s'a comentat cu multă ardoare pretutindenea, încât a provocat palme și leșinări conflictul ivit pe tema aceasta. În fine, părinții n'au încotro. Trebuie să se impase cu ideea, că fiica, unica lor fiică, se va mărită după un Evreu. Încearcă bunicul Lisetei, un stareț bătrân să strice logodna desmântând pe tânărul Filip dela parul acesta. Văzând însă cât de mult se iubesc tinerii și ce sufer onest e în fond tânărul, care e gata să se și boteze de dragul ei, sfătuște și el pe părinții fetei să nu le împiedeca căsătoria. Când piedeca cea mai mare, repulsiunea de rasă, e biruită, se ivește altă greutate. Cine să-i cunune? Găsi-se-va vre-un preot să-și ia asupra-și sarcina aceasta? Canoanele bisericii orientale nu prevăd nimic privitor la cununia dintre creștini și necreștini. Așa ceva se citește cel mult în viețile sfinților. Cum invidiază starețul pe catolici, la cari Papa dă dispenze în astfel de cazuri! Cine să dea însă în biserica orientală, care e atât de divizată prin organizațiile naționale de stat și-i lipsește cu desăvârșire organizația internațională, deci, universală și creștină? În sfârșit se decide bătrânul stareț să-i cunune el chiar cu risicul de-a fi oaterisit din partea reprezentanților ortodoxiei intransigente. Dacă regretăm ceva e, că povestirea »In cumpănă» nu mai are urmăre. Atât e de delicioasă și atât de interesant pusă chestiunea. Tot așa sunt și celelalte bucăți: Patru ochi, Bani calpi, Negru pe alb, La Copou. În slujbă bisericească, Spovada, Ispita și mai ales, Maica Sofia, un mic, dar strălucit român, publicat, precăt ne aducem aminte și într'un Nr. al Bibliotecei pentru toți, care arată istoria atât de înduioșătoare a unei fete de boier trecută la catolicism, dar ajunsă, de voie de nevoie, într'o mănăstire de maice ortodoxe destrăbălate, unde cade și ea, încât abia se poate ridica din păcat în pragul morții.

Recomandăm cititorilor volumul »In cumpănă», ea o lectură plăcută și folositoare în aceeaș vreme, precum recomandăm, și celelalte lucrări ale distinsului autor.

(ig).

Pintaru Amos Traian, *Glosar de cuvinte*. »Doina« tipografie și librărie Binaș 1919. Formată 16° pagini 83. Prețul 4 lei.

Numele autorului nu e necunoscut cititorilor noștri. D-sa a întocmit, în colaborare cu dl. Ioan Georgescu, fost profesor la liceul din Binaș, »*Calendarul nostru*,« un calendar cu material absolut nou, lucru cam neobișnuit la calendarele românești, făcute de multe ori cu foarfecă și care ar fi pagubă să numai apară și pe viitor.

Cum vine un poet să întocmiască un »glosar de cuvinte«? va întreba vre un cititor naucalil. La întrebarea aceasta răspundem tot cu o întrebare: cum vine moș Creangă, marele povestitor și cel mai desăvârșit cunoscător al graiului moldovenesc, să redacteze liste de cuvinte dialectale românești? - Nu trebuie să fie cineva numai decât filolog, ea să întocmiască o astfel de lucrare de cel mai mare folos pentru intelectualii români, cari și-au făcut studiile la Maghiari, ba chiar și pentru acei Români, cari cunosc și limba maghiară și astfel vreau să-și controleze din oănd în când cunoștințele, ca de intelectualii maghiari, cari vreau să învețe bine românește, nici să nu mai vorbesc. În acest glosar se află tâlcuit scurt și la înțeles, românește și ungurește, 1500 de noțiuni din cele mai puțin cunoscute. Se află, deci, cuvinte și expresiuni de acelea din actuala noastră limbă literară, cari nu se găsesc în alte lucrări similare (nici chiar în Dicționarul universal al limbii române de L. Șăineanu), ori dacă se află, nu se află așa de limpede, ca aici. În Șăineanu, de pildă, cuvântul *parlagiu* e explicat așa: »cel ce taie ciosvârtele la zalhană«. Întrebăm, ce înțelege intelectualul român cu școala maghiară din această explicație? Nimic! Dacă cetește însă echivalentul maghiar *mészároslegény* în »glosarul de cuvinte« al lui Pintaru, va fi lămurit deplin. Alt exemplu. În Șăineanu în zădar vei căuta explicația cuvântului *camelot*, n'o vei afla. La Pintaru e tâlcuită prin cunoscuta expresiune maghiară *ujszágkancs* (colpoitor de ziar). Ș. a. ș. a. Dar numai sporim numărul exemplilor. Pantru a arăta cititorilor săi, principiile, cari au prezidat la compunerea acestei lucrări »Unirea« a reprodus în Nr. 262 a. c. câteva alineate din prefața dlui Pintaru. Noi cităm unul din epilogul sale, prin care arată așa de limpede necesitatea inovațiilor limbice, sau a așa numitelor neologisme, fiindcă limba română nu e aglutinantă ca cea germană ori maghiară. D-sa zice: »Da, e fapt. Franțuismele, — multe, multe cuvinte străine. Astăzi însă aceste

cuvinte, cândva de proveniență străină, fac parte din tezaurul, din organismul real al limbii noastre și e foarte firească această împrejurare. Aratul l-am învățat dela străbunii latini, și cu toate acestea arăm cu plug slavon. S'ar încumătă acum să zică cineva, că plugul nu e noțiune organică în limba noastră românească? Cam la fel stăm și cu alte cuvinte. Jaretierile sunt de proveniență franceză. Adaptate însă odată, nu mai înțeleg rostul de-a le regreta. — E sigur, că nu trebuie regretate, iar lucrările, cari înlesnesc înțelegerea acestor neologisme justu trebuie salutate cu însuflețire. Noi o salutăm și o recomandăm.

Cornelia Moldovan, Fluturii. Comedie în versuri. București Editura H. Steinberg. Prețul 1 leu. Format 8° pag. 32.

Un boier bogat (Andrieu), vrând să se căsătorească cu o fată mai săracă, dar deosebit de frumoasă (Lora), n'o poate face aceasta acasă la moșie, de aceea se duce în vilegiatură la Constanța, unde, pe lângă mireasă, mai are lângă sine și doi prieteni, poeți: pe Mirel și Remăl. Poeții, neștiind, că Lora e mireasa lui Andrei, alesh când își dau scama, cât de rece și de brutal e uneori el cu ea, se îndrăgostesc foc întrânsa, făcându-i amândoi cele mai înflăcărate declarații de amor. Nici unul nu are însă curajul s'o ceară de soție. De aceea, când, la sfârșit, Andrei spune ee e viața și cât de greu e să te fenecești în ea, Lora cade în brațele lui, uitându-și de dragostea poeților. Aceptia rămân săpăceți, văzându-și idealul în brațele altuia. Se împacă însă aflând, că ea intrăscuns de mult eră mireasa lui Andrei, care pe deasupra li mai trimite și în »voisaj« pentru câte un »carmen« ce li-l vor scrie de nanta lui. Acesta e conținutul comediei. Versurile sunt corecte și uneori de o frumuseță uimitoare. Cităm, de pildă următoarele, cari arată menirea femeii române:

O, nu!... fetișo dragă! Măireă ce te chiamă
 E ca să fi soție ciastită, să fi mamă!
 Să îmbogățești căminul și neamul eu urmepi,
 Căci țara noastră are nevoie de omepi.

Păcat, că alte versuri arată mai mult slăbiciunea decât răvna spre bine a omeniei. (16)

Extras din ordonanța Nr. 21 și 25 (modificată).

1. Vor fi considerați ca infractori:

a) Acei cari fără rea credință prin localuri publice, sări, trezuri, pe străzi, etc., vor comunica, colporța, comenta, în orice chip, știri fie adevărate, fie imagine, sau păreri relative la operațiunile de războiu, situația și dislocarea trupelor, dispozițiunile autorităților militare, sau orice chestiune privitoare la armata română.

2. Această infracțiune se va judeca și condamna de prefori în prima și ultima instanță, cu închisoare până la un an și cu amendă până la 2000 Lei.

Când faptele de mai sus se vor fi săvârșit în scopul de a spiona, sau trada, se aplică pedepsele prevăzute de legile penale în vigoare în timp de războiu.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Spre știre. Cu acest număr încehem anul al VIII-lea de existență. Am muncit pentru un ideal: întărirea în credință și ridicarea prestigiului cultural și moral al preotimii noastre spre bine a neamului și al bisericii. N'am știut, ca musca noastră să fie răspătită nici cu bani, nici cu laude. Am crezut, că din abonamente vom putea acoperi cheltuielile efective. Astăzi ne eră deajuns. În anul acesta însă n'am încasat nici 1/10 parte a contribuțiilor. Avem pretenziune la 25,000 lei, dar, după toate semnțele, puținii, cari am rămas la câmpul de muncă al acestei reviste vom trebui să și plătim o sumedenie de datorie. Vom plăti și vom regreta mai mult dispariția revistei, decât plățirea datoriilor, din sărăcia noastră.

Preș. T. Restanțierii li rugăm, să ne trimită costul abonamentului, dacă moralmente se simt datorii.

Dr. C. Burenrești. Tara nu va regreta milioanele, ce le dă deputaților și senatorilor numai dacă nu s'ar munci pentru ele. Poporul așteaptă să se lucreze cu roz. Din discuțiuni să se omită multele nori și mai ales repetirea lucrurilor cunoscute și spuse de atâtea ori. De altcunum să rugăm pe Domnul, să ne dea răbdare în aceste zile grele.

Număr censurat de *Maniu*

Pentru redacție răspunde: Dr. Ioan Coltof.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Blaj. Tipografia Seminarului teologic greco-catolic.

Tipic Bisericesc

de

Dr. Victor Bojor, Aron Papiu și Ștefan Roșianu

O carte de cel mai mare folos pentru oricare preot de legea răsăriteană, prin care se promovează nespuse de mult unitatea cultului public dumnezeesc.

*Se vinde cu 7 cor. și se poate avea dela
biblioteca seminarială din Blaj.*

A apărut:

Teologia morală

Volumul I.

de

Dr. Alexandru Nicolescu,
canonic mitropolitan.

Lucrarea aceasta, care cuprinde etica generală și o parte (despre virtuțile teologice) a eticii creștine speciale, umple o lacună de mult simțită a literaturii noastre teologice. Deși e lucrată ca manual pentru seminariile noastre teologice, cartea pâr. Dr. Nicolescu va putea face cele mai bune servicii și preoților noștri din cura animarum, fiindcă în cele peste 500 de pagini chestiile se ating destul de pe larg și cu un aparat științific ce stă la înălțimea vremilor de astăzi. — Mult poate folosi și intelectualilor noștri mireni, cari doresc o aprofundare a vieții lor religioase morale. □

Se poate avea de la Librăria seminarială din Blaj pentru prețul de 10'50 C.